

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกต่างก็ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศกันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาและกลุ่มประเทศด้อยพัฒนา ความจริงการที่ประชากรในประเทศหรือภูมิภาคหนึ่งเจริญก้าวหน้ากว่าประชากรในอีกประเทศหรือภูมิภาคหนึ่งนั้น มีมาตั้งแต่อดีตหลายร้อยปีมาแล้ว แต่เหตุที่ปัจจุบันปัญหาเหล่านี้เป็นที่สนใจกันอย่างกว้างขวางก็ เพราะ¹

เหตุผลประการแรก คือ มีประชากรจำนวนมากขึ้นที่ทราบเกี่ยวกับปัญหาเหล่านี้ ระบบการสื่อสารที่ดีขึ้น ช่วยให้เข้าใจสถานการณ์และปัญหาชัดเจนขึ้น ทำให้ประชาชนในชนบทสามารถเปรียบเทียบชีวิตความเป็นอยู่ของตนกับของประชาชนในเมือง และประชาชนในประเทศด้อยพัฒนาสามารถเปรียบเทียบชีวิตความเป็นอยู่ของตนกับของประชาชนในประเทศที่พัฒนาแล้ว ประชาชนจำนวนมากเกิดความรู้สึกว่า ความแตกต่างระหว่างความยากจนกับความร่ำรวยหรือความล้ำหลังกับความก้าวหน้า นั้น มีมากเกินไปที่จะมองข้ามไปได้

เหตุผลประการที่สอง คือ การสิ้นสุดของลัทธิอาณานิคม และการเกิดประเทศใหม่ จำนวนมาก ทำให้ประชาชนในประเทศเกิดใหม่เหล่านี้มีโอกาสแก้ไขสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของตน ด้วยตนเองประเทศเหล่านี้กำลังเร่งพัฒนาตนเอง เพราะไม่ต้องการตกอยู่ภายใต้สภาพที่ล้ำหลัง แต่ต้องการหาความสุขความสมบูรณ์ในชีวิต ให้แก่ประชาชนของตน เหมือนกับประชาชนในประเทศที่พัฒนาแล้ว ผู้นำของประเทศเหล่านี้เห็นความแตกต่างอย่างมากในเรื่องความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่พัฒนาแล้วกับของประเทศของตน เพราะฉะนั้นสิ่งที่ผู้นำ

¹ เสถียร เขยประทัม, การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศด้อยพัฒนา (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 10-11.

เหล่านี้สนใจเป็นพิเศษ คือ ทำอย่างไรจึงจะย่นระยะเวลาที่ใช้ในการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งโดยปกติต้องใช้เวลายาวให้สั้นลงได้

เหตุผลประการที่สาม คือ หลังจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรปแล้ว ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของมนุษย์ที่จะแก้ไขปัญหาค่าง ๆ แพร่หลายไปทั่วโลก มีความเชื่อมั่นว่ามนุษย์มีเครื่องมือและทักษะที่จะขจัดปัญหาเรื้อรัง ซึ่งประเทศด้อยพัฒนากำลังเผชิญ เช่น ความยากจน สุขภาพที่อ่อนแอ การไม่รู้หนังสือ และสภาพการดำรงชีวิตที่ล้าหลัง เป็นต้น สาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นเช่นนี้ คือ ความสำเร็จอย่างใหญ่หลวงในด้านชีวเคมี เคมี ฟิสิกส์ การแพทย์ และวิศวกรรมศาสตร์ นอกจากจะมีความเชื่อมั่นในวิทยาศาสตร์แล้ว ยังมีความเชื่อมั่นในทักษะและประสิทธิภาพด้านอุตสาหกรรม มนุษย์พบว่าวิธีการที่จะเพิ่มผลผลิต กระจายสินค้าและบริการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การที่มีความเชื่อมั่นเช่นนี้ ส่วนหนึ่งมาจากความรู้ในด้าน เศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา สังคม และการจัดองค์การทางสังคม และอีกส่วนหนึ่งมาจากทักษะและ เครื่องมือที่ทันสมัยที่จะติดต่อสื่อสารกับประชาชนจำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ การได้เห็นตัวอย่างความสำเร็จในการพัฒนาประเทศของประเทศบางประเทศในกลุ่มเดียวกันที่สามารถยกระดับตนเองขึ้นมาอยู่ในระดับเดียวกับประเทศพัฒนาแล้วอื่น ๆ ยิ่งตอกย้ำความเชื่อมั่นและก่อให้เกิดความตื่นตัวในเรื่องการพัฒนาประเทศกันอย่างกว้างขวาง ดังกล่าว

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา เริ่มต้นในราวทศวรรษที่ 1950 ซึ่งในขณะนั้นทั่วโลกกำลังให้ความสนใจอย่างมากต่อการศึกษาหาแนวทางแก้ไขปัญหาการพัฒนา ในประเทศด้อยพัฒนา นักเศรษฐศาสตร์ชาวตะวันตก เป็นนักวิชาการกลุ่มแรกที่เข้ามามีบทบาทในการศึกษาหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในระยะแรกจึง เน้นไปในแง่ เศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว โดยหลักใหญ่ของแนวความคิดนี้ก็ คือ การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในโครงสร้างและหน้าที่ของสังคมมนุษย์นั้น เป็นผล เกือบทั้งหมดและ เกือบโดยตรงมาจากปัจจัยทางด้านวัตถุ แบบแผนทาง เศรษฐกิจ และการจัดการทางด้าน เทคโนโลยี สิ่งอื่นนอกเหนือจากนี้ (ปัจจัยที่ไม่ใช่ปัจจัย

ทาง เศรษฐกิจก็ ต้อง เป็น สิ่ง ที่ มา พร้อม กัน กับ บั จ จัย ทาง เศรษฐกิจ หรือ เป็น สิ่ง ที่ สัน นุน บั จ จัย ทาง เศรษฐกิจ^{2,3,4}

ดั่ง นั้น ใน ระยะ เริ่ม แรก แบบ จำ ลอง ของ การ พัฒนา ประเทศ จึง มี ลักษณะ ง่าย ๆ โดย นัก เศรษฐ ศาสตร์ สมัย นั้น อธิบาย ความ สัม พัน ธ์ ระหว่าง ตัว แปร เพียง ไม่ ก็ ตัว ที่ สามารถ กำหนด ค่า เป็น ตัว เลข ได้ โดยใช้ ข้อ สัน นิษฐาน บาง ประการ เกี่ยว กับ พฤติ กรรม มนุษย์ ที่ เป็น ที่ ยอมรับ กัน แต่ ต่อ มา วิชา การ ที่ เกี่ยว ข้อง กับ การ พัฒนา มี ความ สลับ ซับ ซ้อน พัว พัน กับ วิชา อื่น มาก ขึ้น ทำให้ เกิด มี ตัว แปร ใหม่ เพิ่มขึ้น เป็น จำนวน มาก ด้วย เหตุ นี้ เอง นัก วิชา การ ใน ด้าน การ พัฒนา จึง มอง ไป ที่ ตัว แปร ที่ ไม่ ใช่ ตัว แปร ทาง เศรษฐกิจ ที่ จะ มี บทบาท เป็น จุด ก่อ ท่อ หรือ จุด เริ่ม ดัน ใน กระบวนการ พัฒนา เช่น การ สร้าง ชาติ การ สร้าง เกียรติ คุ ณ ใน สาย ตานานา ชาติ⁵ นวกรรม แรง จูง ใจ กฎหมาย การ ศึกษา⁶ ศาสนา⁷

² เสถียร เขยประทับ, การสื่อสารและการพัฒนา (กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 2.

³ Norman Hicks and Paul Streeten, "Indicators of Development : The Search for a Basic Needs Yardstick," Recent Issues in World Development—A Collection of Survey Articles, ed. Paul P. Streeten and Richard Joly, 1st ed. (Oxford, U.K.: Pergamon Press, 1981), p.53.

⁴ T.W. Schultz, Transforming Traditional Agriculture (New Haven: Yale University Press, 1964), p.26.

⁵ J.A. Ponsioen quoted in L.R. Beltran, "Rural Development and Social Communication : Relationships and Strategies," paper presented at Cornell-Ceat International Symposium on Communication Strategies for Rural Development, New York, March 1974, p.5.

⁶ B.F. Hoselitz, "Economic Growth and Development : Noneconomic Factors in Economic Development," American Economic Review, 47(May 1957); 28-41, อ้างถึงใน เสถียร เขยประทับ, การสื่อสารและการพัฒนา, หน้า 20.

⁷ M. Weber, The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism (London: Allan & Unwin, 1948), อ้างถึงใน เสถียร เขยประทับ, การสื่อสารและการพัฒนา, หน้า 20.

ชาตินิยม⁸ ลักษณะสถาบันครอบครัว⁹ ลักษณะทางบุคลิกภาพและจิตใจ¹⁰ การระดมทางสังคม (social mobilization)^{11,12}

ในบรรดาตัวแปรตามแนวความคิดใหม่ของการพัฒนาประเทศที่ไม่ใช่ตัวแปรทางเศรษฐกิจนี้ การสื่อสารก็เป็นตัวแปรใหม่ที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง นักทฤษฎีการพัฒนาเพิ่งเล็งเห็นความสำคัญของการสื่อสารในฐานะที่เป็นปัจจัยที่จะช่วยในการพัฒนาประเทศเมื่อไม่นานมานี้เอง^{13,14,15} ในการวิเคราะห์เรื่องการสื่อสารและการพัฒนา นักวิจัยพบว่าทั้งสองสิ่งนี้มี

⁸K. Davis, "Social and Demographic Aspects of Economic Development in India," in Economic Growth : Brazil, India, Japan, ed. S. Kuznets, W.E. Moore and J.J. Spengler (Durham : Duke University Press, 1955).

⁹N.J. Smelser, The Sociology of Economic Life (New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1963).

¹⁰D.C. McClelland, The Achieving Society (New Jersey: Van Nostrand Co., 1961).

¹¹R.L. Heilbroner, The Great Ascent : the Struggle for Economic Development in Our Time (New York: Haper and Row, 1963).

¹²K.W. Deutsch, "Social Mobilization and Political Development." American Political Science Review . 55(September 1961) : 493-514.

¹³M. Millikan, "The Most Fundamental Technological Change," in Communication and Change in the Developing Countries, ed. D. Lerner and W. Schramm (Honolulu: East-West Center Press, 1967), p.3.

¹⁴I.S. Pool, "Communication and Development," in Modernization : The Dynamics of Growth, ed. N. Weiner (New York: Basic Books, Inc., 1966), p.99.

¹⁵W. Schramm, Mass Media and National Development (Stanford : Stanford University Press, 1964), pp.41-44, 122-144.

ความสัมพันธ์กันอย่างมากในทุก ๆ ระดับตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลและระดับหมู่บ้านจนถึงระดับประเทศ^{16,17,18,19,20,21,22,23,24,25}

¹⁶D. Lerner, The Passing of Traditional Society (New York: The Free Press, 1958).

¹⁷UNESCO, Mass Media in the Developing Countries (Paris: UNESCO, 1961).

¹⁸P. Cutright quoted in L.R. Beltran, op. cit., p.19.

¹⁹R.V. Farace, "A Study of Mass Communication and National Development," Journalism Quarterly 43(1966): 305-313.

²⁰J.R. Ascroft, "The Web of Modernization : Interrelationships Among Conceptual Variables," in Modernization among Peasants : The Impact of Communication, ed. E.M. Rogers and L. Svenning (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1969).

²¹F.W. Frey quoted in L.R. Beltran, op. cit., p.19.

²²R.F. Keith, D.P. Yakav and J.R. Ascroft, "Mass Media Exposure and Modernization Among Villagers in Three Developing Countries : Towards Cross-National Generalizations," in Mass Communication and the Development of Nations, ed. D.K. Berlo (East Lansing: Michigan State University, 1966).

²³Y.V.L. Rao, Communication and Development : A Study of Two Indian Villages (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1966).

²⁴P.J. Deutschmann and J.T. McNelly quoted in L.R. Beltran, op., cit., p.20.

²⁵J.P. Bebermeyer and E.M. Rogers, "Mass Media and Interpersonal Communication in National Development," AID Diffusion Project Working Paper 16, East Lansing, Michigan, 1966, pp.1-2.

1. การพัฒนาประเทศไทย

สำหรับประเทศไทยเรานั้น ได้พัฒนาประเทศเจริญก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ช่วงเวลาที่พอจะนับได้ว่า ประเทศไทยเรามีการพัฒนาประเทศกันอย่างมีทิศทาง หลักเกณฑ์ และแบบแผนในการพัฒนา เห็นจะได้แก่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 ที่ประเทศไทยเราเริ่มมีแผนพัฒนาในระดับชาติเป็นครั้งแรก มีระยะเวลาของแผน 5 ปี โดยใช้ชื่อว่า "แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1" (พ.ศ. 2504-2509) ซึ่งเห็นว่าเป็นครั้งแรกที่มีการยอมรับว่า การพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นนโยบายอันสูงสุด มีการวางแผนระยะยาว และมีการใช้แผนเป็นแนวทางในการระดมทรัพยากรทั้งคนและเงินทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของ "ยุคพัฒนา"^{26, 27}

ต่อมาเราก็มี "แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 2" (พ.ศ. 2510-2514) และแผนฯ ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น "แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3" (พ.ศ. 2515-2519) จนถึงปัจจุบันเราอยู่ในช่วง "แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6" (พ.ศ. 2530-2534) ต่อไปนี้เป็นรายละเอียดโดยสังเขปของสาระและผลการพัฒนาของแผนพัฒนาตั้งแต่ฉบับที่ 1 ถึง 5 เพื่อให้มองเห็นภาพส่วนรวมที่เกิดขึ้นในระยะเวลาของแผนพัฒนา ฉบับต่าง ๆ²⁸

²⁶ เสนาะ อนุภูล. "ยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติ อดีต ปัจจุบัน อนาคต," ใน ยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติ อดีต ปัจจุบัน อนาคต รวบรวมโดย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, กองศึกษา และเผยแพร่การพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: หน่วยงานส่วนจำกัด โรงพิมพ์ยูไนเต็ดโปรดักชั่น, 2531), หน้า 126-154.

²⁷ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, กองศึกษา และเผยแพร่การพัฒนา, "แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-5 สาระและผลการพัฒนาโดยสังเขป," (กรุงเทพฯ: กองศึกษาและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2530), (อัดสำเนา).

²⁸ เรื่องเดียวกัน.

1.1 แผนพัฒนา ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509)

1.1.1 **สาระสำคัญ** แผนพัฒนา ฉบับที่ 1 ได้กำหนดแนวทางหลักในการพัฒนาประเทศเน้นเฉพาะด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการลงทุนในสิ่งก่อสร้างขั้นพื้นฐาน ในรูปของระบบคมนาคมและขนส่ง ระบบเขื่อนเพื่อการชลประทานและพลังงานไฟฟ้า สาธารณูปการ ฯลฯ เป็นอันมาก การที่รัฐทุ่มเททรัพยากรเข้าไปในรูปโครงการดังกล่าวนี้ ก็เพื่อเป็นการปูพื้นฐานให้มีการลงทุนในด้านเอกชน และเพิ่มผลผลิตทางสาขาเกษตรและอุตสาหกรรมอย่างได้ผลดี เพื่อให้เศรษฐกิจของประเทศก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว

1.1.2 **ผลการพัฒนา** ผลการดำเนินงานในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 1 ได้มีส่วนผลักดันให้เศรษฐกิจของประเทศรุดหน้าไปอย่างเห็นได้ชัด อาจกล่าวได้ว่าเข้าสู่การพัฒนาเป็นครั้งแรกอย่างแท้จริง การขยายตัวของมวลรวมผลิตภัณฑ์ในประเทศได้เพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยถึงร้อยละ 8 ต่อปี คือเพิ่มจากฐานเศรษฐกิจที่มีมูลค่าการผลิตเพียง 59,000 ล้านบาทในปี 2503 เป็นประมาณ 89,000 ล้านบาทในปี 2509 ทางด้านโครงการขั้นพื้นฐานได้มีการเริ่มงานชลประทานซึ่งเป็นโครงการใหญ่ 2 โครงการ คือ โครงการแม่กลอง และโครงการแม่น้ำน่าน เริ่มก่อสร้างบูรณะทางหลวงแผ่นดิน และทางหลวงจังหวัดตามโครงการ 8 ปี และ 6 ปี เริ่มส่งพลังงานไฟฟ้าจากโครงการยันฮี และโครงการไฟฟ้าลิกไนต์ที่กระบี่ ตลอดจนการดำเนินการตามโครงการอื่น ๆ ที่มีความสำคัญอีกหลายสิบโครงการ

ในด้านการค้าระหว่างประเทศ มูลค่าสินค้าออกและสินค้าเข้าได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว แม้ว่าจะยังมีการขาดดุลการค้า แต่ดุลการชำระเงินระหว่างประเทศมีฐานะเกินดุล ทำให้ทุนสำรองระหว่างประเทศมีปริมาณสูงขึ้นเป็น 800 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เมื่อเดือนสิงหาคม 2509 และค่าเงินบาทมีเสถียรภาพดีเป็นที่เชื่อถือทั่วไป ความมั่นคงทางการคลังของประเทศเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ได้ยังผลให้การพัฒนา เศรษฐกิจส่วนใหญ่ประสบผลสำเร็จตลอดมาด้วยดี

1.2 แผนพัฒนา ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2510-2514)

1.2.1 **สาระสำคัญ** แนวทางการพัฒนาตามแผนพัฒนา ฉบับที่ 2 ยังคงยึดแนวทางเดิมตามแผนพัฒนา ฉบับที่ 1 เพื่อให้มีความสอดคล้องกับในระยะ 6 ปีก่อนหน้า และได้มีการขยายขอบเขตของแผนให้คลุมถึงการพัฒนาของรัฐโดยสมบูรณ์ โดยได้รวมการพัฒนาในด้านรัฐวิสาหกิจ และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเข้าไว้ด้วย นอกจากนี้ แผนพัฒนา ฉบับที่ 2 ยังได้

เน้นหนักในกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ หลายประการ ซึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับแรก ได้ระบุไว้ไม่แน่ชัด หรือมิได้กล่าวถึง ได้แก่ ความพยายามของรัฐที่จะกระจายการพัฒนาให้บังเกิดผลไปทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตทรก้นดาร์และห่างไกลความเจริญ ดังจะเห็นได้ว่าประมาณร้อยละ 75-80 ของงบพัฒนาทั้งหมดเป็นการลงทุนใช้จ่ายในส่วนภูมิภาค ตามโครงการซึ่งจะก่อความเจริญให้กับท้องถิ่น ยิ่งกว่านั้นยังมีโครงการนอกเหนือไปจากโครงการพัฒนาในหน้าที่ปกติของกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ เช่น โครงการพัฒนาภาค โครงการเร่งรัดพัฒนาชนบท และโครงการช่วยเหลือชาวนา เป็นต้น ซึ่งต่างก็มีวัตถุประสงค์ที่จะปรับปรุงฐานะของประชาชนในท้องถิ่นชนบทให้เจริญเร็วยิ่งขึ้น กล่าวโดยสรุป ในแผนฯ นี้เป็นการเสริมสร้างโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และคำนึงถึงความสอดคล้องกับโครงการอื่น ๆ ด้วย แทนที่จะคำนึงถึงผลตอบแทนโดยตรงและโดยอ้อมของแต่ละโครงการเพียงอย่างเดียว

1.2.2 ผลการพัฒนา อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 ลดลงจากช่วงแผนฯ ฉบับที่ 1 เล็กน้อย แต่ก็ยังคงอยู่ในระดับสูงคือร้อยละ 7.5 ต่อปี โดยเฉลี่ยที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากในช่วงปลายแผนฯ ฉบับที่ 2 เกิดภาวะเศรษฐกิจรัดตัวเป็นครั้งแรก หลังจากที่ขยายตัวติดต่อกันมากกว่า 10 ปี สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงในปัจจัยทางเศรษฐกิจในต่างประเทศเป็นสำคัญ คือ โครงสร้างความต้องการของตลาดโลกสำหรับสินค้าหลายประเภทเปลี่ยนไป ทำให้ราคาสินค้าออกที่สำคัญของไทยลดลงมาก ชำ้เติมด้วยรายจ่ายทหารสหรัฐฯ ในประเทศไทยลดลง นอกจากนี้ การลงทุนจากต่างประเทศซึ่งเคยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะก่อนหน้ากลับลดลงมากในระยะนี้

ส่วนทางด้านรายได้ของประชาชน เกิดปัญหาความแตกต่างหรือช่องว่างของรายได้ในหมู่ประชากรของประเทศ และระหว่างพื้นที่ภาคต่าง ๆ ของประเทศ ทำให้เริ่มมีความกดดันทั้งด้านสังคมและการเมือง อย่างไรก็ตาม จุดเด่นของแผนฯ ฉบับที่ 2 นี้ก็คือ เป็นแผนที่ทำให้ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรเดียวกัน²⁹

²⁹ เสนาะ อุณาภูล, "ยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติ อดีต ปัจจุบัน อนาคต," หน้า 134.

1.3 แผนพัฒนา ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2515-2519)

1.3.1 สำคัญ โดยตระหนักถึงปัญหาและข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 2 แนวทางการพัฒนาในช่วงแผนฯ 3 จึงได้เพิ่มกลยุทธ์เพื่อลดช่องว่างระหว่างรายได้ โดยแทรกมาตรการในด้านการกระจายรายได้และบริการทางสังคม แยกออกเป็นประเด็นให้เห็นชัดเจนในระหว่างเป้าหมายการพัฒนาประเทศเป็นส่วนรวม

ในด้านรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ เน้นการรักษาอัตราการขยายตัวของปริมาณเงินตราให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม เพื่อรักษาระดับราคาสินค้าที่จำเป็นต่อการครองชีพของประชาชนไม่ให้สูงขึ้นจนเป็นผลเสียต่อการกระจายรายได้ และรักษาเสถียรภาพทางการเงินระหว่างประเทศ โดยการส่งเสริมการส่งออกและปรับปรุงโครงสร้างการนำเข้า

ในด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจและยกระดับการผลิต มีเป้าหมายสำคัญในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้แก่ประชาชนในชนบท โดยเร่งรัดการผลิต การส่งออก และทดแทนสินค้านำเข้าให้ขยายตัวเพิ่มขึ้น

ในด้านการลดความแตกต่างของรายได้และบริการสังคม ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาเพิ่มจากแนวเดิม โดยเน้นการดำเนินงานในแนวใหม่ 3 แนวเพิ่มขึ้น คือ ลดอัตราการเพิ่มของประชาชนเพื่อลดภาระทางเศรษฐกิจแก่ครอบครัวที่มีฐานะยากจน และประเทศชาติในระยะยาว ขยายการกระจายบริการด้านเศรษฐกิจและสังคมเพื่อลดความแตกต่างในสภาพความเป็นอยู่ของประชากรในชนบทและในเขตเมืองให้น้อยลง สร้างโอกาสและปรับปรุงขีดความสามารถของประชาชนให้สามารถได้รับประโยชน์จากบริการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างทั่วถึง

1.3.2 ผลการพัฒนา เนื่องจากแผนพัฒนา ฉบับที่ 3 เริ่มขึ้นในระยะที่ภาวะเศรษฐกิจของโลกและของประเทศไทยไม่เอื้ออำนวย นับเป็นครั้งแรกในระยะ 10 ปี หลังจากมีแผนพัฒนาประเทศขึ้นเริ่มด้วย ภาวะผันผวนของระบบการเงินของโลกตั้งแต่ปี 2514 การตกต่ำของค่าเงินดอลลาร์ของสหรัฐฯ การเพิ่มระดับราคาสินค้าสำคัญในตลาดโลก ประเภทอาหารและวัตถุดิบ ตั้งแต่ปี 2515 ติดตามมาด้วยการเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมันถึง 4 เท่าตัวในช่วง 3 ปีแรกของแผนฯ ส่งผลให้เกิดภาวะเงินเฟ้อและเศรษฐกิจชะงักงันในหมู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งมีผลทำให้มูลค่าการค้าระหว่างประเทศลดต่ำลง และเกิดปัญหาการว่างงานขยายออกไปอย่างกว้างขวางในประเทศอุตสาหกรรมต่าง ๆ

เนื่องจากประเทศไทยมีระบบเศรษฐกิจแบบเปิด จึงได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจนสูญเสียเสถียรภาพทางด้านเศรษฐกิจ ส่งผลสะท้อนให้เกิดปัญหาเงินเฟ้อสูงสุดอย่างไม่เคยมีมาก่อน ควบคู่ไปกับเศรษฐกิจเริ่มฝืดเคืองอย่างรวดเร็ว การขยายตัวทางด้านการเงินทั้งภาครัฐบาลและเอกชนน้อยลง การส่งออกสินค้าสำคัญลดลงทั้งปริมาณและราคา จำนวนคนว่างงานสูงขึ้น เป็นพื้นฐานของเชื้อทางการเมืองที่รุนแรงจนกระทั่งถึงจุดแตกหักในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 จะเห็นว่าทางด้านเศรษฐกิจ ด้านความมั่นคง ด้านการเมืองก็มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด³⁰ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลได้ใช้มาตรการทางการเงิน การคลัง และราคา หลายประการ เข้าคลี่คลาย ทำให้สถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศเริ่มคลี่คลายในช่วงปลายแผนพัฒนา ทำให้อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจตลอดช่วงแผนฯ เพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 7.1 ต่อปี

สำหรับการกระจายบริการเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มผลผลิตการเกษตร ปรากฏว่า เนื้อที่ชลประทานเพิ่มขึ้นเป็น 20.6 ล้านไร่ เทียบกับ 13.3 ล้านไร่ในปี 2514 แต่การดำเนินงานด้านจัดรูปที่ดินเพื่อปรับปรุงระบบระบายน้ำให้เข้าสู่พื้นที่เพาะปลูกในเขตชลประทานอย่างทั่วถึง ในปลายปี 2518 สามารถครอบคลุมได้เพียงร้อยละ 0.3 ของเนื้อที่ชลประทานทั้งสิ้น และประมาณร้อยละ 99 ของเนื้อที่ดังกล่าว อยู่ในบริเวณภาคกลาง

ทางด้านบริการสังคม สามารถกระจายบริการทางการวางแผนครอบครัวไปสู่ส่วนภูมิภาคได้ทั่วถึงมากขึ้น สามารถลดอัตราการเพิ่มของประชากรจากร้อยละ 3.1 ในปี 2514 ลงมาเหลือร้อยละ 2.6 ในปี 2519 แต่การให้บริการทางการศึกษาและสาธารณสุขยังไม่เพียงพอกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ยังมีปัญหาความไม่เสมอภาคของการศึกษาของเด็กในระดับก่อนวัยเรียนและในวัยเรียน ปัญหาขาดแคลนบริการทางด้านสาธารณสุขอย่างมากโดยเฉพาะในเขตชนบท

1.4 แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524)

1.4.1 สาระสำคัญ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 มุ่งเน้นแนวทางหลักในการพัฒนา 2 แนวคือ เน้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ โดยมุ่งขยายการผลิตสาขาเกษตร และปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมให้สามารถขยายการผลิตเพื่อส่งออก และเพื่อการกระจายรายได้

³⁰ เสนาะ อุณากร, "ยุทธศาสตร์การพัฒนชาติ อดีต ปัจจุบัน อนาคต," หน้า 137.

ตลอดจนมีงานทำในส่วนภูมิภาคกำหนดมาตรการและปรับปรุงระบบการบริหารงานของรัฐเพื่อ
เร่งฟื้นฟูการลงทุนทางด้านอุตสาหกรรมที่กำลังซบเซา นอกจากนี้มุ่งรักษาเสถียรภาพทาง
เศรษฐกิจของประเทศ โดยเน้นฐานะดุลการชำระเงิน และการขาดดุลงบประมาณให้อยู่ในระดับ
ที่เหมาะสมที่จะค้ำจุนเสถียรภาพทางเศรษฐกิจทั้งภายนอกและภายในประเทศ

เร่งบูรณะและปรับปรุงการบริหารทรัพยากรหลักของชาติ

รวมทั้งการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาพัฒนาในลักษณะที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน
ส่วนใหญ่ในชาติ โดยเฉพาะที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ และแหล่งแร่ ทั้งนี้ได้วางแนวทางพัฒนาอย่าง
มีระบบและสอดคล้องกัน

1.4.2 ผลการพัฒนา ผลการดำเนินงานของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4

อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 7.1 ต่อปีสูงกว่า เป้าหมายร้อยละ 7.0
แต่การผลิตสาขา เกษตรซึ่งเป็นสาขาการผลิตที่สำคัญที่สุดในโครงสร้างการผลิตของระบบเศรษฐกิจ
ส่วนรวมขยายตัวเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 3.5 ต่อปี ต่ำกว่า เป้าหมายถึงร้อยละ 1.5 สาขา
อุตสาหกรรมก็เช่นกัน ส่วนสาขาอื่น ๆ เกือบทั้งหมดขยายตัวเฉลี่ยสูงกว่า เป้าหมาย

การที่โครงสร้างทางการผลิต เปลี่ยนไปในลักษณะเช่นนี้

ประกอบกับการรักษาระดับราคาสินค้าเกษตรไม่สามารถกระทำได้ดีทั่วถึงทั้งประเทศ เป็นผลทำให้
ความแตกต่างและช่องว่างของรายได้ระหว่างประชากรที่อยู่ในสาขาเกษตรกับประชากรในสาขา
การผลิตอื่น ๆ เพิ่มสูงขึ้นเป็นลำดับ อาชีพทางด้านเกษตรกรรมทำรายได้ต่ำกว่าสาขาอาชีพอื่น ๆ
หลายเท่าตัวคือ ต่ำกว่าสาขาอาชีพอุตสาหกรรมเกือบ 5 เท่าตัว พาณิชยกรรมกว่า 5 เท่าตัว และ
ด้านบริการอีกกว่า 2 เท่าตัว

นอกจากนี้การที่ภาวะเศรษฐกิจโลกโดยทั่วไปตกต่ำ ราคาน้ำมันดิบ
เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วหลายเท่าตัว และประเทศไทยจำเป็นต้องพึ่งพาพลังงานจากต่างประเทศ
ถึงร้อยละ 75 ของการใช้พลังงานทั้งหมดในปี 2524 ทำให้ต้องใช้รายได้จากการส่งออกสินค้า
ของประเทศซื้อน้ำมันจากต่างประเทศมากขึ้นตามราคาที่สูงขึ้น เป็นผลให้มีการขาดดุลการค้าเป็น
มูลค่าเฉลี่ยต่อปีถึง 45,000 ล้านบาท หรือร้อยละ 7.6 ของผลผลิตรวมของประเทศ ขณะเดียวกัน
การเร่งฟื้นฟูภาวะเศรษฐกิจในช่วง 2 ปีแรกของแผนฯ 4 ทำให้มีการเพิ่มการใช้จ่ายงบประมาณ
แผ่นดินเพื่อการลงทุนในโครงการต่าง ๆ อีกทั้งรัฐบาลต้องใช้จ่ายเงินอุดหนุนกิจการสาธารณูปการ
ต่าง ๆ รายจ่ายภาครัฐบาลจึงสูงขึ้นอย่างรวดเร็วเกินกว่าความสามารถที่จะหารรายได้ได้ทัน

โดยเฉพาะสัดส่วนรายได้ของรัฐบาลต่อผลผลิตรวมมิได้เพิ่มขึ้นเลย นอกจากนี้ปรากฏว่า ราคักราคาทั่วไปโดยเฉลี่ยเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 11.7 ต่อปี สูงกว่าที่กำหนดไว้ร้อยละ 6 ต่อปี ทำให้ประชาชนที่มีรายได้ประจำและคนยากจนตกอยู่ในฐานะชักหน้าไม่ถึงหลัง

ในด้านการกระจายรายได้และบริการสังคม ยังไม่อาจกระจายได้เพียงพอและทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรในเขตชนบทที่ล้าหลัง ประชากรชนบทเกือบ 1 ใน 3 ของประชากรทั้งหมด ในเขตชนบทหรือประมาณ 10 ล้านคน มีฐานะยากจนกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ และค่อนข้างหนาแน่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือตอนบน ประชากรเหล่านี้มีปัญหาความอดอยากขาดแคลนบริการพื้นฐานในการดำรงชีวิต และมีโรคภัยไข้เจ็บ

1.5 แผนพัฒนา ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529)

1.5.1 สำระสำคัญ แผนพัฒนา ฉบับที่ 5 เป็นแผนที่ได้ปรับแนวนโยบายในการพัฒนาประเทศ "แนวใหม่" ทั้งนี้เนื่องจากปรากฏว่า จากการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาแล้ว 4 แผน รวม 20 ปี เศรษฐกิจของประเทศไทยได้ขยายตัวรวดเร็วไปอย่างเห็นได้ชัด แต่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจและการเงินจากภายนอกประเทศ ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2516/17 เป็นต้นมา ได้ส่งผลกระทบต่อการทำงานหลายด้าน เช่น การใช้จ่ายเกินตัว ปัญหาความยากจน ปัญหาโครงสร้างเศรษฐกิจอ่อนแอไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับภาวะของโลก ฯลฯ ความใหม่ของแผนฯ 5 ที่สำคัญคือ

มีลักษณะเป็นแผนนโยบายที่ยึดพื้นที่เป็นหลักในการวางแผนกำหนดแผนงานและโครงการเพื่อให้มีผลในการปฏิบัติทั้งในภาครัฐบาลและเอกชน

เน้นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจการเงินของประเทศเป็นพิเศษ โดยการเร่งระดมเงินออมสร้างวินัยทางเศรษฐกิจ การเงิน และการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจต่าง ๆ เช่น ปรับโครงสร้างการเกษตร โดยมุ่งการเพิ่มผลผลิตและประสิทธิภาพการผลิตแทนการขยายพื้นที่เพาะปลูก ปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมเพื่อส่งเสริมการส่งออกและกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ส่วนภูมิภาค ปรับโครงสร้างการค้าต่างประเทศ และบริการเพื่อรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศที่เพิ่มขึ้น ปรับโครงสร้างการผลิตและการใช้พลังงานให้ใช้พลังงานน้อยลง ฯลฯ ส่วนด้านการขยายตัวทางเศรษฐกิจจะชะลอตัวลงบ้าง แต่จะให้อยู่ในลักษณะที่ไม่ก่อให้เกิดการว่างงานจนเกินไป

เน้นความสมดุล ในการแก้ปัญหา เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ โดยมุ่งกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ส่วนภูมิภาค โดยให้ความสำคัญต่อกลุ่ม เป้าหมายซึ่งยังไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนา

เน้นการแก้ปัญหาความยากจน ในชนบทล้าหลัง ในการนี้ได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายรวม 286 อำเภอและกิ่งอำเภอในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ โดยมีแผนงานและโครงการพัฒนาที่มุ่งให้หลักประกันที่จะให้ชาวชนบทพออยู่พอกิน และช่วยเหลือตัวเองได้ในที่สุด

เน้นการแปลงแผนไปสู่ภาคปฏิบัติให้ได้ผลต่อประชาชนอย่างจริงจัง โดยการปฏิรูประบบบริหารงานพัฒนาของรัฐทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และท้องถิ่น ให้มีระบบการตัดสินใจ การสั่งการ และการติดตามประเมินผล เพื่อให้การปฏิบัติงานทุกด้านได้ผลทางปฏิบัติอย่างแท้จริง

เน้นบทบาทและการระดมความร่วมมือจากเอกชนให้เข้ามามีส่วนแก้ปัญหา เศรษฐกิจของประเทศ โดยการจัดให้มีองค์กรที่กฎหมายรับรอง ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับภาคเอกชน โดยมอบอำนาจและความรับผิดชอบให้สถาบัน เอกชน เพิ่มขึ้น

1.5.2 ผลการพัฒนา การดำเนินงานตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ต้องประสบกับเงื่อนไขและข้อจำกัดมากกว่าที่ได้คาดเอาไว้ในตอนจัดทำแผนฯ อันเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจและการเงินของโลกได้ผันผวนตลอดเวลาและค่อนข้างรุนแรง ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจโลกได้ซบเซาติดต่อกัน เป็นระยะเวลานาน ตั้งแต่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 ทำให้ประเทศต่าง ๆ ต้องปรับนโยบายเศรษฐกิจกันใหม่เพื่อความอยู่รอดของตัวเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศอุตสาหกรรมต่าง ๆ ได้ใช้นโยบายกีดกันทางการค้า รวมตลอดทั้งใช้นโยบายการเงิน การคลังอย่างเข้มงวด

จากความพยายามของรัฐในการพัฒนาตามแผนฯ ในท่ามกลางความแปรปรวนทั้งหลายที่เกิดขึ้นในตลาดโลก ซึ่งรัฐบาลได้นำมาตรการต่าง ๆ มาใช้เพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงนี้ เช่น การใช้มาตรการด้านการเงิน การคลังอย่างเข้มงวด การใช้มาตรการเร่งรัดการส่งออกโดยการลดปัญหาการส่งออกควบคู่กับการให้สิ่งจูงใจกับผู้ผลิตและผู้ส่งออก รวมตลอดทั้งการปรับค่าเงินบาทให้ลอยตัว เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการส่งออก ประกอบกับสถานการณ์เศรษฐกิจโลกในช่วงปลาย ๆ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ได้เฝ้าอำนวยความสะดวก

พัฒนามากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการลดลงของราคาน้ำมันและอัตราดอกเบี้ย ได้ส่งผลทำให้การพัฒนาหลาย ๆ ด้านประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของแผนฯ

การขาดดุลการค้าและดุลบัญชีเดินสะพัด ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาสำคัญในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ได้ลดความรุนแรงในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 โดยในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 นั้นดุลการค้าและดุลบัญชีเดินสะพัดขาดดุลเฉลี่ยปีละร้อยละ 7.7 และ 6.4 ของผลผลิตรวมในช่วงเดียวกันเทียบกับการขาดดุลเฉลี่ยประมาณปีละร้อยละ 5.9 และ 3.8 ของผลผลิตรวมในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ตามลำดับ

สำหรับอัตราเงินเฟ้อซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ก็ได้คลี่คลายอย่างมาก โดยลดลงจากอัตราเฉลี่ยร้อยละ 11.6 ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 เหลือเพียงประมาณร้อยละ 2.7 ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 นับได้ว่าระดับราคาในประเทศไทยมีเสถียรภาพดี

ในด้านการแก้ปัญหาความยากจนในชนบทแล้วหลังประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ โดยรัฐบาลสามารถจัดโครงการเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในพื้นที่เป้าหมายได้ถึง 12,562 หมู่บ้าน หรือคิดเป็นร้อยละ 99.8 ของพื้นที่เป้าหมายทั้งหมด ทำให้ประชาชนในพื้นที่เป้าหมายเหล่านี้ได้รับประโยชน์ จากผลการพัฒนาหลายประการ อย่างไรก็ตาม ผลการพัฒนาช่วงระยะเวลาเพียง 5 ปีที่ผ่านมา ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาลดลงไปได้ทั้งหมดสิ้น ที่ดินกว่า 17 ล้านไร่ยังมีสภาพเป็นดินเค็ม และอีกกว่า 25 ล้านไร่ยังมีสภาพขาดความอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ประชาชนกว่าอีก 3,824 หมู่บ้านยังมีปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และอีกจำนวน 12,678 หมู่บ้านยังคงอยู่ในภาวะขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้

สำหรับการกระจายบริการด้านสังคม สามารถดำเนินการได้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากผลการขยายบริการการวางแผนครอบครัวที่เพิ่มขึ้นประมาณปีละ 1 ล้านคนนั้น ทำให้อัตราเพิ่มของประชากรลดลงจากร้อยละ 2.1 ในปี 2524 เหลือประมาณร้อยละ 1.7 ในปี 2529 ส่งผลให้รัฐบาลสามารถกระจายบริการด้านการศึกษาภาคบังคับครอบคลุมประชากรวัยเรียนได้ถึงประมาณร้อยละ 98 ทางด้านการกระจายบริการสาธารณสุข รัฐบาลสร้างโรงพยาบาลอำเภอเพิ่มขึ้นในปี 2528 เป็น 526 แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 74.2 ของอำเภอทั่วประเทศ จัดตั้งสถานีอนามัยครบทุกตำบลแล้ว

อย่างไรก็ตาม ผลกระทบจากความผันผวนของเศรษฐกิจและการเงินของตลาดโลก ทำให้ผลการพัฒนาบางด้านไม่ได้ตามเป้าหมายของแผนฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตในสาขาเกษตรและอุตสาหกรรมซึ่งเป็นสาขาการผลิตที่สำคัญที่สุด โดยมีสัดส่วนรวมกันประมาณร้อยละ 45 ของผลผลิตรวมทั้งประเทศ มีอัตราการขยายตัวต่ำกว่าเป้าหมายส่งผลให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยส่วนรวมเพิ่มขึ้น ในอัตราที่ต่ำกว่าเป้าหมายของแผนฯ ไปด้วย กล่าวคือ เพิ่มขึ้นเฉลี่ยประมาณร้อยละ 4.4 เทียบกับเป้าหมายที่กำหนดเฉลี่ยร้อยละ 6.6 ต่อปี ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานตามมา ยังผลต่อเนื่องให้การระดมเงินออมในประเทศไม่สามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมาย ทำให้ต้องพึ่งพาทรัพยากรจากต่างประเทศมาใช้ในการลงทุน เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการออมและการลงทุน และได้ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านการขาดดุลการค้าและภาวะหนี้ต่างประเทศเพิ่มขึ้น

สรุปการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้ง 5 แผนในระยะเวลา 25 ปีที่ผ่านมา ได้ช่วยยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศ และความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ ในแง่รายได้ประชาชาติส่วนรวมได้เพิ่มขึ้นถึง 18 เท่า จากประมาณ 58,900 ล้านบาทในปี 2504 เป็น 1,041,920 ล้านบาทในปี 2528 ในขณะที่รายได้เฉลี่ยต่อบุคคลเพิ่มขึ้นประมาณ 10 เท่า จาก 2,150 บาทต่อคนในปี 2504 เป็น 20,420 บาทต่อคนในปี 2528 ส่วนด้านการพัฒนาสังคมนั้นก็ได้มีการยกระดับและกระจายบริการสังคมออกไปอย่างกว้างขวาง ทั้งทางด้านการศึกษา สาธารณสุข เป็นผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยดีขึ้นเป็นส่วนใหญ่ เช่น ทางด้านการศึกษา สามารถขยายโรงเรียนระดับมัธยมได้ครอบคลุมทุกอำเภอ ทางด้านสาธารณสุข มีโรงพยาบาลอำเภอที่เปิดบริการแล้วถึงร้อยละ 92 ของจำนวนอำเภอทั้งหมด และสถานีอนามัยร้อยละ 98 ของจำนวนตำบลทั้งหมด รวมทั้งการให้บริการสาธารณสุขมูลฐานได้ถึงระดับหมู่บ้านไม่ต่ำกว่าร้อยละ 90 ของจำนวนหมู่บ้านในเขตชนบททั่วประเทศ³¹

³¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่หก พ.ศ. 2530-2534 (กรุงเทพฯ:

ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์ยูไนเต็ควิคชั่น, 2529), หน้า 1.

เมื่อพิจารณาภาพรวมการพัฒนาที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่า

ประเทศไทยเรามุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะ 10 ปีของแผนพัฒนา ฉบับที่ 1 และ 2 (2504-2514) เราเริ่มมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 3 โดยในช่วงนั้น เป็น เรื่องสาธารณสุขและประชากร³² จากนั้นจึงเริ่มขยายการพัฒนาสังคมออกไปสู่ การศึกษา และด้านอื่น ๆ แต่เนื่องจากตั้งแต่เริ่มแผนพัฒนา ฉบับที่ 3 จนถึงปลายแผนพัฒนา ฉบับที่ 5 ประเทศไทยเราได้รับผลกระทบจากภาวะผันผวนของเศรษฐกิจโลกประกอบกับ โครงสร้างเศรษฐกิจและการเมืองยังไม่แข็งแกร่งส่งผลต่อการบริหารบ้านเมืองของรัฐบาลเป็น อย่างมาก แต่ถ้าหากเราพิจารณาแยกประเด็นผลกระทบจากภายนอกประเทศออกไป จะเห็นว่า ภาพปัญหาสังคมต่าง ๆ ที่เกิดตามหลังการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น เป็น เรื่องธรรมชาติของลักษณะของ สังคมที่รวมตัวกันขึ้น (จากการมีโครงสร้างพื้นฐานการติดต่อสื่อสารและคมนาคม ในช่วงพัฒนา เศรษฐกิจ) ทำให้เกิดความกดดันทางด้านสังคมและการเมือง รัฐบาลจึงต้องหันมาเอาใจใส่ต่อ การพัฒนาสังคมมากขึ้น แต่ก็ทำได้ไม่เต็มที่นักเพราะปัจจัยภายนอกประเทศที่ส่งผลอย่างรุนแรงมา กระทบ รัฐบาลที่ผ่านมาจึงพยายามแก้ไขปรับปรุงโครงสร้าง เศรษฐกิจและการเมืองจนสามารถ พัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าและมีเสถียรภาพดังปัจจุบัน

1.6 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534)

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ใช้แผนพัฒนา ฉบับที่ 6 เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2529³³ สำระสำคัญของแผนพัฒนา ฉบับนี้มีดังนี้³⁴

1.6.1 วัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนพัฒนา เมื่อพิจารณาถึงสภาพ ปัญหาและข้อจำกัดสำคัญ ๆ ประกอบกับโอกาสของการพัฒนาที่คาดว่าประเทศไทยจะได้รับใน อนาคตอันใกล้ แผนพัฒนา ฉบับที่ 6 จึงกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่สำคัญไว้ 2 ประการ คือ

³² เสนาะ อุณาภูล, "ยุทธศาสตร์การพัฒนชาติ อดีต ปัจจุบัน อนาคต," หน้า 137.

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 155.

³⁴ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่หก (พ.ศ.2530-2534), หน้า 3-5.

ทางด้านเศรษฐกิจ จะต้องรักษาระดับการขยายตัวให้ได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 เพื่อรองรับกำลังแรงงานใหม่ที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานไม่น้อยกว่า 3.9 ล้านคน ทั้งนี้โดยเน้นลักษณะการขยายตัวที่จะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทาง เศรษฐกิจและช่วยแก้ปัญหาทาง เศรษฐกิจหลายด้านที่เกิดขึ้นในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5

ทางด้านสังคม แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 จะมุ่งพัฒนาคุณภาพเพื่อให้สามารถพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้า มีความสงบสุข เกิดความเป็นธรรม สอดคล้องและสนับสนุนการพัฒนาประเทศโดยส่วนรวมพร้อม ๆ กับการธำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ วัฒนธรรมและค่านิยมอันดี และยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของคนในชนบทและในเมือง ให้ได้ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน

1.6.2 แนวทางการพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์หลักและเป้าหมายทั้งด้าน เศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวข้างต้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดแนวทางการพัฒนาให้ชัดเจน อันจะนำไปสู่การทำแผนงานและแผนปฏิบัติการที่เหมาะสมต่อไปดังนี้

1.6.2.1 เพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาประเทศ ทั้งในด้านทรัพยากรมนุษย์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนปรับปรุงระบบการบริหารและการจัดการ โดยยึดหลักการทำงานอย่างเป็นระบบและครบวงจร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทบทวนบทบาทของรัฐ ให้อยู่ในกรอบที่เป็นหน้าที่อันชอบธรรมของรัฐ และคำนึงถึงความเหมาะสมกับขีดความสามารถและฐานะการเงิน การคลัง เป็นสำคัญ โดยหันมาเพิ่มบทบาทของภาคเอกชนให้มากขึ้นในการพัฒนาประเทศ ไม่เฉพาะแต่ทางด้านการผลิต เท่านั้น แต่ให้รวมถึงการให้บริการพื้นฐานบางประการซึ่ง เคยเป็นหน้าที่ของรัฐอีกด้วย

1.6.2.2 ปรับปรุงระบบการผลิต การตลาด และยกระดับคุณภาพปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เพื่อให้ต้นทุนสินค้าลดลง กระจายชนิดสินค้าให้มากขึ้นควบคู่ไปกับการขยายตลาด ซึ่งทำให้สินค้าไทยสามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ดียิ่งขึ้น ขณะเดียวกันก็จะเน้นการพัฒนาระบบตลาดในประเทศไปพร้อม ๆ กัน

1.6.2.3 มุ่งกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ภูมิภาค และชนบทมากขึ้น โดยให้ยึดกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ทั้งในภูมิภาคและชนบท เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่ควรได้รับผลจากการพัฒนาประเทศ

1.6.3 แผนงานหลัก จากวัตถุประสงค์และแนวทางการพัฒนาดังกล่าว แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ได้กำหนดแผนงานเพื่อเป็นกรอบในการปฏิบัติงานของภาครัฐและเอกชน รวมทั้งสิ้น 10 แผนงาน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ตามแนวทางข้างต้น ดังนี้

1.6.3.1 การปรับปรุงประสิทธิภาพการพัฒนา แผนงานในกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพ เครื่องมือและกลไกต่าง ๆ ที่อยู่ในขบวนการพัฒนา เช่น การปรับปรุงคุณภาพคน การใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร การจัดการในภาคของรัฐและรัฐวิสาหกิจ ทั้งนี้เพราะสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สามารถจะดำเนินการได้ทันที แม้จะมีข้อจำกัดในด้านการเงินและทรัพยากร อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องการเงินและทรัพยากรก็มีความจำเป็นที่จะต้องดูแลเอาใจใส่ ตลอดจนจะต้องมีการกำหนดนโยบายและมาตรการในเรื่องนี้ให้แจ่มชัด จึงได้รวมแผนงานเศรษฐกิจส่วนรวมไว้ในกลุ่มนี้ด้วย คือ

- (1) แผนพัฒนาเศรษฐกิจส่วนรวม
- (2) แผนพัฒนาคน สังคม และวัฒนธรรม
- (3) แผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (4) แผนพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- (5) แผนปรับปรุงการบริหารและทบทวนบทบาทของรัฐในการพัฒนาประเทศ
- (6) แผนพัฒนารัฐวิสาหกิจ

1.6.3.2 การปรับปรุงโครงสร้างการผลิตและบริการคุณภาพบริการพื้นฐาน แผนงานในกลุ่มนี้มีจุดมุ่งหมายในการที่จะปรับปรุงโครงสร้างการผลิตและบริการพื้นฐานของประเทศให้เหมาะสมมากขึ้น ให้มีการกระจายโครงสร้างการผลิต เพื่อลดความ

เสี่ยง การลดต้นทุนการผลิตให้ค่าควบคุมไปกับการปรับปรุงคุณภาพสินค้าและบริการให้ดีขึ้น เพื่อให้สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้ ซึ่งผลจากการปรับโครงสร้างการผลิต การค้ากับต่างประเทศและบริการพื้นฐานตามแผนงานในกลุ่มนี้จะสามารถสร้างงานเพื่อรองรับแรงงานได้มากขึ้น ในกลุ่มนี้จะมีอยู่ 2 แผนงาน คือ

(7) แผนพัฒนาระบบการผลิต การตลาด และ การสร้างงาน

(8) แผนพัฒนาระบบบริการพื้นฐาน

1.6.3.3 การกระจายความเจริญและสร้างความเป็นธรรม

การเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาประเทศตามกลุ่มแผนงานกลุ่มแรกก็ดี การมุ่งปรับปรุงโครงสร้างการผลิตและบริการพื้นฐาน เพื่อช่วยเสริมสร้างการสร้างงานในกลุ่มสองก็ดี จะมิผลให้ประเทศสามารถยกระดับการพัฒนาได้เป็นส่วนรวม แต่จุดมุ่งหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการพัฒนาประเทศคือ การกระจายความเจริญไปสู่ส่วนภูมิภาคและสร้างความเป็นธรรมในสังคม จึงจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาทางด้านการพัฒนาชนบทและส่วนภูมิภาค ตลอดจนการพัฒนาชนบท และพื้นที่เฉพาะขึ้นมารองรับ ซึ่งเป็นแผนงานในกลุ่มหลังสุดนี้ การที่ได้กำหนดแผนพัฒนาชนบทในกลุ่มสุดท้ายนี้มิได้หมายความว่า แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 จะให้ความสนใจต่อการพัฒนาชนบทน้อยลง ในทางตรงกันข้ามการพัฒนาชนบทไทยยังคงเป็นหัวใจและเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศอยู่ นอกจากนั้นจะเห็นได้ว่าการดำเนินงานของแผนงานต่าง ๆ ที่อยู่ในสองกลุ่มแรกทั้ง 8 แผนงาน ล้วนมีจุดมุ่งมาสู่การส่งผลให้แก่ประชาชน ในชนบทเกือบทั้งสิ้น ดังนั้นในกลุ่มนี้จึงกำหนดแผนงานไว้ 2 แผนงานคือ

(9) แผนพัฒนาเมืองและพื้นที่เฉพาะ

(10) แผนพัฒนาชนบท

2. แผนการประชาสัมพันธ์การพัฒนา

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 เป็นแผนแรกที่มีแผนการประชาสัมพันธ์ของรัฐ เป็นแผนการประชาสัมพันธ์การพัฒนา³⁵ ซึ่งปรากฏรายละเอียดในแผนงานหลักแผนที่ 5 คือ "แผนปรับปรุงการบริหารและบทบาทบทบาทของรัฐในการพัฒนาประเทศ" บทที่ 3 ภายใต้อำเภอเรื่อง "การปรับปรุงระบบการประชาสัมพันธ์เพื่อการพัฒนา" กล่าวไว้ว่า³⁶

นับตั้งแต่มีการพัฒนาประเทศโดยใช้แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 มาจนถึงปัจจุบันยังมิได้มีการนำวิชาการประชาสัมพันธ์มาใช้ในการพัฒนาประเทศอย่างจริงจัง แม้ว่าหลาย ๆ ฝ่ายจะได้ตระหนักถึงความสำคัญ และได้มีการจัดตั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์ขึ้น เป็นจำนวนมาก แต่ก็เป็นการประชาสัมพันธ์ในลักษณะต่างคนต่างทำ โดยมุ่งเน้นเฉพาะงานที่ตนรับผิดชอบมิได้มองภาพการพัฒนา โดยส่วนรวมอย่างเป็นระบบและขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เป็นผลให้ประชาชนทั่วไปและภาคเอกชนซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแผนนโยบายการพัฒนาประเทศทั้งระบบ ทำให้การเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาไม่เป็นไปอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย

ดังนั้น เพื่อให้การพัฒนาในระยะเวลาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 บรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ จึงเห็นควรให้มีแผนประชาสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาขึ้นสำหรับเป็นแผนแม่บทในการจัดเตรียมแผนพัฒนาการประชาสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ ของภาครัฐบาลและภาคเอกชน ให้ประสานสอดคล้องซึ่งกันและกัน อันจะก่อให้เกิดพลังในการสร้างความรู้ ความเข้าใจจนสามารถจูงใจให้ทุกฝ่ายเข้าร่วมในการปฏิบัติตามแผนพัฒนาฯ มากขึ้น

³⁵ เสนาะ อุนากุล, "ยุทธศาสตร์การพัฒนชาติ อดีต ปัจจุบัน อนาคต," หน้า 149.

³⁶ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่หก พ.ศ. 2530-2534, หน้า 179-182.

2.1 วัตถุประสงค์หลักของแผนพัฒนาประชาสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาที่สำคัญมี 2 ประการ คือ

2.1.1 เร่งสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสาระสำคัญและวิธีการดำเนินงานพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 อย่างกว้างขวาง โดยผ่าน เครื่องมือการประชาสัมพันธ์ที่มีอยู่แล้ว เพื่อจูงใจให้ทุกฝ่าย เข้าร่วมกับส่วนราชการ ในการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาฯ มากขึ้นกว่าที่แล้มา

2.1.2 เน้นการพัฒนาคุณภาพการประชาสัมพันธ์ของรัฐ ให้สนับสนุน การพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้น

2.2 เป้าหมาย กำหนดกลุ่ม เป้าหมายเพื่อการรับข้อมูลข่าวสารเพื่อการพัฒนา ให้เหมาะสม โดยจำแนกเป็นกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มผู้บริหาร สมาชิกรัฐสภา พรรคการเมือง ข้าราชการ สื่อมวลชน และประชาชนทั่วไป ทั้งนี้ได้จัดสื่อที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มต่าง ๆ และ ดำเนินการส่งข้อมูลข่าวสารสู่กลุ่ม เป้าหมายอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งจัดระบบให้มีการรับฟังข้อคิด เห็นจากกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการสื่อสารทั้ง 2 ทาง อันจะนำไปสู่การร่วมคิด ร่วมทำ มากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา

2.3 แนวทาง เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายข้างต้น เห็นควร กำหนดแนวทางการประชาสัมพันธ์เพื่อการพัฒนา โดยเฉพาะการสร้างความรู้ เข้าใจเกี่ยวกับ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 และประเด็นการพัฒนาที่สำคัญอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

2.3.1 แนวทางการพัฒนาคุณภาพการประชาสัมพันธ์ เนื่องจากการ ประชาสัมพันธ์ของรัฐที่แล้มา และในปัจจุบันยังมีปัญหาทางด้านคุณภาพอยู่มาก กล่าวคือ ยังไม่สามารถสร้างศรัทธาและดึงประชาชน ตลอดจนกลุ่ม เป้าหมายต่าง ๆ ให้เข้าร่วมใน ขบวนการพัฒนาประเทศได้มากเท่าที่ควร ดังนั้นจึง เห็นควรกำหนดแนวทางพัฒนาคุณภาพการ ประชาสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ไว้ดังต่อไปนี้

2.3.1.1 เร่งพัฒนาความสัมพันธ์และความ เข้าใจระหว่าง หน่วยราชการ ฝ่ายปฏิบัติสื่อมวลชน และประชาชน โดยจัดระบบให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารและทัศนคติต่าง ๆ ในการพัฒนา เรื่องที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

2.3.1.2 ข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ ที่เผยแพร่ออกไป ควร เน้นนำหนักในการดึงความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาให้มากที่สุด เท่าที่จะทำได้

2.3.2 แนวทางการพัฒนาเครื่องมือการประชาสัมพันธ์ สำหรับการ พัฒนาเครื่องมือต่าง ๆ นั้น ควรกำหนดแนวทางเพื่อการปฏิบัติดังนี้

2.3.2.1 ในระยะแรกให้มีการจัดทำแผนการบำรุงรักษา เครื่องมือสื่อสาร และให้มีการระดมทรัพยากรด้านการสื่อสารการประชาสัมพันธ์ของรัฐมาใช้ เพื่องานประชาสัมพันธ์ของชาติ รวมทั้งให้หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบขอความร่วมมือสื่อมวลชน ภาค เอกชน ในการพัฒนาสื่อสารการประชาสัมพันธ์ของรัฐ และร่วมในการ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติ

2.3.2.2 สนับสนุนให้มีการนำ เทคโนโลยีและ เครื่องมือ การสื่อสารที่เหมาะสมมาใช้ในการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ และหาก เครื่องมือสื่อสารชนิดใด ที่ผลิตได้ภายในประเทศ และได้รับ เครื่องหมายมาตรฐานให้สนับสนุนการใช้ เครื่องมือดังกล่าว

2.3.2.3 ในด้านการพัฒนาสื่อสารการประชาสัมพันธ์ หรือการ ลงทุนจัดซื้อ เครื่องมือการสื่อสารในหลักการให้ เป็นไปตาม เป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนงานพัฒนา ระบบบริการพื้นฐานของแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6

2.4 วิธีดำเนินการ โดยที่ความจำเป็นในด้านการเผยแพร่ ทำความ เข้าใจ เกี่ยวกับแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 เป็น เรื่องเร่งด่วน จึงเห็นควรให้มี คณะอนุกรรมการ เฉพาะกิจขึ้นชุดหนึ่งในคณะกรรมการประชาสัมพันธ์แห่งชาติ เพื่อดำเนินการ ประสานแผนปฏิบัติการ และดำเนินการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ รวมทั้งการ ประเมินผล เพื่อให้การประชาสัมพันธ์ได้ผลดียิ่งขึ้น

สำหรับการพัฒนาคุณภาพการประชาสัมพันธ์ใน 2.3.1 นี้ คณะกรรมการ ประชาสัมพันธ์แห่งชาติ ควรเร่งดำเนินการจัดให้มีแผนปฏิบัติการประชาสัมพันธ์ เพื่อการพัฒนา ประจำปี โดย เน้นการให้ความรู้ความเข้าใจต่อบุคลากรทางด้านประชาสัมพันธ์ของรัฐ เพื่อให้ มีความสามารถในการคัดเลือกข่าวสารหรือข้อมูลที่มีประโยชน์ และสามารถนำไปดัดแปลงใช้กับ สื่อที่เหมาะสมในโอกาสต่อไป ขณะเดียวกันก็ควรเร่งจัดระบบให้มีการ แลก เปลี่ยนข่าวสารและ

ทัศนระหว่งฝ่ายปฏิบัติและสื่อมวลชน ตลอดจนจัดให้มีการติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ

ทางด้านการพัฒนาเครื่องมือการประชาสัมพันธ์ใน 2.3.2 ให้ยึดหลักปฏิบัติที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาระบบบริการพื้นฐานในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาการสื่อสารซึ่งมุ่งเน้นการลงทุนเฉพาะที่จำเป็น โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของสถานะการเงินและการคลังของประเทศ และให้เอกชนมีส่วนร่วมในการลงทุนต่าง ๆ มากขึ้น

3. บทบาทของการสื่อสารต่อการพัฒนาประเทศไทย

ในการพัฒนาประเทศนั้น ทั้งสื่อมวลชนและการสื่อสารระหว่างบุคคลต่างก็มีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาสื่อทั้งสองประเภทนี้มีลักษณะและขีดความสามารถเฉพาะตัวที่แตกต่างกัน ดังนั้นการใช้สื่อทั้งสองร่วมกันในการพัฒนาประเทศจึงเป็นสิ่งที่เหมาะสม เพราะสื่อทั้งสองสามารถทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันได้³⁷

ดังได้กล่าวไว้ในตอนต้นของบทนี้ถึงความสำคัญและความสัมพันธ์ของการสื่อสารต่อการพัฒนานักวิชาการด้านการสื่อสารและการพัฒนา เริ่มให้ความสำคัญกับการสื่อสารในฐานะเป็นปัจจัยในการพัฒนาประเทศเมื่อไม่นานนี้เอง นักวิชาการส่วนมากมีความเห็นว่า สื่อมวลชนมีลักษณะทั่วไปซึ่งเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศ³⁸ ดังนี้

- (1) ความกว้างไกล สื่อมวลชนสามารถเข้าถึงพื้นที่ทุกแห่งในประเทศได้โดยไม่ต้องคำนึงมากนักถึงอุปสรรคทางธรรมชาติ เช่น ป่า เขา แม่น้ำ เป็นต้น
- (2) ความรวดเร็ว ระบบการสื่อสารโดยตรงด้วยคำพูดที่ใช้อยู่ในประเทศด้อยพัฒนาส่วนใหญ่ (เช่น ระบบกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในประเทศไทย) นั้น อาจมีเครือข่ายซึ่งสามารถครอบคลุมทั่วประเทศ แต่ต้องใช้เวลาเป็นอาทิตย์หรือเป็นเดือนในการถ่ายทอดข่าวสารจาก

³⁷ E.M. Rogers and Lynne Svenning, Modernization Among Peasants: The Impact of Communication (New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1962), p. 125.

³⁸ F.W. Frey, The Mass Media and Rural Development in Turkey (Boston: Center for International Studies, 1966), pp. 10-18.

ศูนย์กลางไปยังชนบทที่อยู่ห่างไกล สื่อมวลชนอิเล็กทรอนิกส์สามารถร่นระยะเวลาจากเดือนให้เหลือเพียงไม่กี่วินาที

(3) ความสามารถในการควบคุม ผู้วางนโยบายพัฒนารู้สึกว่าง่ายที่จะใช้สื่อมวลชน เป็น เครื่องมือ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการพัฒนาประเทศมากกว่าที่จะใช้เครื่องมืออย่างอื่น ผู้วางนโยบายพัฒนาสามารถใช้สื่อมวลชนส่งข่าวสารได้ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง และวัตถุประสงค์มากที่สุด การใช้ระบบการสื่อสารอย่างอื่นอาจทำให้ เนื้อหาของสารถูกบิดเบือน และ เป็นการสิ้น เปลืองค่าใช้จ่ายมากกว่าสื่อมวลชนมาก

(4) ความมีประสิทธิภาพ ถ้าการพัฒนา เป็น เรื่องที่ เกี่ยวข้องกับการ เปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมแล้ว สื่อมวลชนก็น่าจะเป็น เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพยิ่ง เมื่อ เปรียบเทียบกับ เครื่องมืออย่างอื่น แม้โดยปกติสื่อมวลชนจะไม่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและบรรทัดฐาน แต่อิทธิพลที่เห็นได้ชัดของสื่อมวลชนในด้านการให้ความรู้ ก็น่าจะเป็นพลังมหาศาลที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา

ความสำคัญของการสื่อสารในการพัฒนาประเทศนั้น เป็นที่ยอมรับกันแล้วทั่วโลก องค์การสหประชาชาติจึงได้ประกาศในปี พ.ศ. 2526 เป็นปีการสื่อสารโลก ก็เพื่อที่จะให้แต่ละประเทศมีโอกาสได้พิจารณาและตรวจสอบอย่างลึกซึ้งถึงระบบการสื่อสารในประเทศของตนในทุกระดับ เพื่อที่จะได้ทำการปรับปรุง แก้ไขให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของตนในอันที่จะใช้การสื่อสารเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศและสังคมโดยรวม³⁹ นอกจากนี้เนื่องในโอกาสเดียวกัน ขออัญเชิญพระบรมราโชวาทขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน เนื่องในปีการสื่อสารโลก 2526 ดังนี้

การสื่อสาร เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งในการพัฒนาสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า รวมทั้งการรักษาความมั่นคงและปลอดภัยของประเทศด้วย ยิ่งในสมัยปัจจุบันที่สถานการณ์ของโลกเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ การติดต่อสื่อสารที่รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ย่อมมี

³⁹ คณะนิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วิวัฒนาการสื่อมวลชนไทย พิมพ์ครั้งที่

1 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พุทธบูชาการพิมพ์, 2526), หน้าคำนำ.

ความสำคัญมากเป็นพิเศษ ทุกฝ่ายและทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารของประเทศ จึงควรจะได้ร่วมมือกันดำเนินงานและประสานผลงานกันอย่างใกล้ชิดและสอดคล้อง สำคัญที่สุดควรจะได้พยายามค้นคว้าวิชาการและเทคโนโลยีอันทันสมัยให้ลึกซึ้งและกว้างขวาง แล้วพิจารณาเลือกเห็นส่วนที่ดีมีประสิทธิภาพแน่นอนมาปรับปรุงใช้ด้วยความฉลาดริเริ่ม ให้พอเหมาะพอสัมกับฐานะและสภาพของบ้านเมืองของเรา เพื่อให้กิจการสื่อสารของชาติมีโอกาสได้พัฒนาอย่างเต็มที่ และสามารถอำนวยความสะดวกแก่การสร้างเสริม เศรษฐกิจสังคม และ เสถียรภาพของบ้านเมืองได้อย่างสมบูรณ์แท้จริง

พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

วันที่ 15 กรกฎาคม พุทธศักราช 2526⁴⁰

สำหรับบทบาทของสื่อมวลชนไทยในอดีตนั้น พอสรุปได้ดังนี้⁴¹

พ.ศ. 2482-2487 สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ยินยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านไทย สภาพสงครามทำให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจ ข้าราชการมหากแพง รัฐบาลอาศัยวิทยุกระจายเสียงและหนังสือพิมพ์ในการทำสงครามจิตวิทยาเพื่อบำรุงขวัญทหารและประชาชน และยังใช้สื่อมวลชนมุ่งสร้างลัทธิชาตินิยม เชื้อผู้นำและการเป็นคนทันสมัย

พ.ศ. 2491-2497 หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม กรมโฆษณาการ เปลี่ยนชื่อเป็นกรมประชาสัมพันธ์ รัฐบาลใช้วิทยุ แจกเอกสาร และจัดหน่วยเคลื่อนที่อบรมสั่งสอนประชาชน เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย จริยธรรมทางสังคมอันดีงาม ความ

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้าแรก.

⁴¹ อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, "การศึกษานิเทศศาสตร์ในประเทศไทย." ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 185-193.

กตัญญูทศเวทที่ต่อบิดามารดา ความรักชาติ ความมั่นคงของชาติ ต่อต้านและสร้างความหวาดกลัว
เกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์

พ.ศ. 2497-2500 สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เริ่มให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์
เป็นประจำ ให้เสรีภาพหนังสือพิมพ์มากขึ้น เพื่อสร้างภาพพจน์ของนักประชาธิปไตย และใช้
หนังสือพิมพ์ เปิดโปงการคอร์รัปชันของฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์กับตน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการ
รัฐประหาร พ.ศ. 2500

พ.ศ. 2501-2508 สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กองทัพบกจัดตั้งสถานีวิทยุ
โทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือสื่อสารของกองทัพบกโดยตรง กรมประชาสัมพันธ์
ดำเนินการจัดตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์ช่อง 5 ขอนแก่น ช่อง 8 ลำปาง และช่อง 10 ทาดใหญ่
ขึ้น เป็นเครือข่ายการสื่อสารจากรัฐบาลไปถึงประชาชน วิทยุกระจายเสียงทวีจำนวนขึ้นอย่าง
รวดเร็ว รัฐบาลใช้ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 17 ริตรอนสิทธิเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ รัฐบาล
ใช้สื่อมวลชนในการโฆษณาแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ การอยู่ดีกินดีและมืงานทำ
การรักษาความสงบเรียบร้อย ตลอดจนศีลธรรมอันดี และภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ วงการ
ภาพยนตร์ไทยได้รับการยอมรับให้เป็นอุตสาหกรรมประเภทหนึ่งภายใต้ พ.ร.บ. การลงทุนเพื่อ
กิจการอุตสาหกรรม พ.ศ. 2505

พ.ศ. 2509-2514 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรมในปี 2506
จอมพล ถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สืบแทน ไทยส่งกำลังไปรบอินโดจีน
โทรทัศน์มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ในกรุงเทพฯ รัฐบาลอนุมัติให้เปิดดำเนินการได้อีก 2
ช่อง คือ สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบก ช่อง 7 (ในเครื่องกองทัพบก ดำเนินการโดย บ.กรุงเทพ-
โทรทัศน์และวิทยุ จำกัด) และสถานีโทรทัศน์สี ช่อง 3 (ในเครื่องกรมประชาสัมพันธ์ ต่อมา
เปลี่ยนเป็นในเครือ อ.ส.ม.ท. ดำเนินการโดย บ.บางกอกเอนเทอร์เทนเมนท์ จำกัด)
ในต่างจังหวัดกรมประชาสัมพันธ์จัดตั้งสถานีโทรทัศน์ทางภาคใต้เพิ่มขึ้นอีก 2 ช่อง ได้แก่
ช่อง 7 สุราษฎร์ธานี และช่อง 9 ภูเก็ต และเริ่มมีการใช้การสื่อสารผ่านดาวเทียม โดยมี
สถานีภาคพื้นดินที่ อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี เป็นสถานีรับ (2513) อุตสาหกรรมไทยได้รับการ
ส่งเสริมการลงทุนตามกฎหมาย และผู้สร้างภาพยนตร์ไทยได้รวมตัวกันจัดตั้งสมาคมผู้อำนวยการ

สร้างภาพยนตร์ไทย (2510) มีการโฆษณาสินค้าทางวิทยุกระจายเสียงอย่างบ้าเลือด นายทุนเข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของหนังสือพิมพ์มากขึ้น เสนอข่าวสาร เพื่อประโยชน์ทางการค้ามากกว่าประโยชน์และความรู้ของประชาชน

พ.ศ. 2515-2519 หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 หนังสือพิมพ์ได้รับเสรีภาพอย่างที่ไม่เคยได้รับมาก่อน รัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช จัดตั้งคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ (กบว.) ขึ้นในปี 2518 เพื่อทำหน้าที่ควบคุมดูแลการกระจายเสียง มีการกำหนดเวลาสำหรับการโฆษณาสินค้าทางวิทยุและโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์มีบทบาทในการให้ความรู้เรื่องประชาธิปไตยแก่ประชาชน ชุติชัย และ เปิดโปงการคอร์รัปชันของรัฐบาลที่ผ่านมา ก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 วิทยุกระจายเสียงโดยวิทยุยานเกราะ และชมรมวิทยุเสรี เป็นแกนนำ ได้ปลุกปั่นยุ้งให้ฝ่ายขวาลุกขึ้นมาพิชิตอนิสิคนักศึกษา หนังสือพิมพ์ถูกควบคุมอย่างเข้มงวดอีกภายหลังการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 รัฐบาลออกประกาศคณะปฏิรูป ฉบับที่ 42 และมีคณะกรรมการที่ปรึกษาพนักงานการพิมพ์ทำหน้าที่ตรวจข่าว และปิดหนังสือพิมพ์อยู่แทบไม่เว้นวัน

พ.ศ. 2520-2524 รัฐบาลคณะปฏิรูปฯ ยุบ บ.ไทยโทรทัศน์ จำกัด และจัดตั้งองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) ขึ้นดำเนินกิจการด้านสื่อมวลชนของรัฐ (ประกอบด้วย สถานีโทรทัศน์สี ช่อง 9 และสถานีวิทยุ ททท.) ได้ใช้เป็นเครื่องมือโฆษณาและต่อต้านคอมมิวนิสต์ สื่อมวลชนถูกใช้ เป็นเครื่องมือในการโฆษณาสินค้าอย่างเต็มที่ กบว. ไม่สามารถกวดขันและควบคุมให้เป็นไปตามระเบียบ กบว.ได้ ธุรกิจโฆษณาได้ขยายตัวเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ มีมูลค่ากว่า 2 พันล้านบาทต่อปี ภายหลังการหมดอำนาจของรัฐบาลคณะปฏิรูปฯ จำนวนนิตยสารรายสัปดาห์ รายักษ์ และรายเดือน เพิ่มขึ้นอย่างมาก มีจำนวนกว่า 120 ชื่อ ในช่วงนี้ (เฉพาะในกรุงเทพมหานคร) จำนวนหนังสือพิมพ์ในกรุงเทพฯ มีภาษาไทย 13 ฉบับ อังกฤษ 2 ฉบับ และจีน 4 ฉบับ ยอดจำหน่ายเพิ่มจำนวนสูงขึ้น หนังสือพิมพ์หลายฉบับมีนักการเมืองและนายทุนหนุนหลัง เพื่อสนับสนุนผลประโยชน์ของตน หนังสือฟ็อคเก็ตบุ๊ค เปิดศักราชใหม่อีกครั้งหนึ่ง สามารถเปิดตลาดออกไปได้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือแปล สถานีโทรทัศน์ 4 ช่องในกรุงเทพฯ ร่วมกันจัดตั้งเป็นโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจ เพื่อถ่ายทอดเหตุการณ์สำคัญและถ่ายทอดรายการตามคำสั่งของรัฐบาล มีการออกระเบียบ เพื่อควบคุม

การดำเนินงานและเนื้อหาสาระของวิทยุและโทรทัศน์ เช่น ระเบียบเรื่องใบรับรองเจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการ (2522) เรื่องการทดสอบผู้ประกาศของสถานีวิทยุและโทรทัศน์ (2522 และ 2523) จำนวนสถานีวิทยุทั่วประเทศมี 246 สถานี เป็นสถานีในสังกัดกระทรวงกลาโหม 56% และสังกัดกรมประชาสัมพันธ์ 28.8% จำนวนสถานีโทรทัศน์ทั่วประเทศมี 9 สถานี เป็นระบบโทรทัศน์สีทั้งสิ้น กลุ่มผู้สร้างภาพยนตร์ไทย เคลื่อนไหวปกป้องผลประโยชน์ของฝ่ายผู้สร้างไทยกับพ่อค้าภาพยนตร์ต่างประเทศ รัฐบาลเพิ่มภาษีภาพยนตร์ต่างประเทศ เป็นการหารายได้เข้าประเทศ และสนองข้อเรียกร้องของกลุ่มผู้สร้างภาพยนตร์ไทย ภาพยนตร์ไทยต้องเผชิญหน้ากับโทรทัศน์และวีดีโอเทป ผู้ดูภาพยนตร์ไทยลดจำนวนน้อยลง เทคโนโลยีใหม่ ๆ ทางการสื่อสารทะลักเข้ามาอย่างรวดเร็ว เช่น เครื่องเล่นเทปคาสเซ็ท เครื่องเล่นวีดีโอเทป รวมทั้งโทรทัศน์ตามสายซึ่งมีการส่งในต่างจังหวัด และตามอาคารใหญ่ ๆ (เหตุการณ์ของบ้านเมืองในช่วงนี้ คณะทหารทำการรัฐประหารยึดอำนาจจากคณะปฏิรูปฯ พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี และลาออกกลางสภาในปี 2522 มีการเลือกตั้งทั่วไปในปีเดียวกัน พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี และจัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้น อัตราส่วนของนักธุรกิจและนายทุนในสภาผู้แทนราษฎรมีมากขึ้นกว่าทุกสมัยที่ผ่านมา มีการค้นพบน้ำมันและแก๊สธรรมชาติ แต่สภาพเศรษฐกิจก็ไม่ดีขึ้นดังที่คาดหมายไว้ กลับมีการลดค่าเงินบาท ประชาชนในชนบทประสบปัญหาฝนแล้งติดต่อกัน 2 ปี (2521-2522) รัฐบาลได้กำหนดแผนพัฒนาชนบทขึ้นและค้นพบประมาณจำนวนหนึ่งไปใช้ในโครงการสร้างงานในชนบท (กสช.) โดยคาดว่าจะช่วยบรรเทาปัญหาชาวไร่ชาวนาได้)

พ.ศ. 2525-2526 ประเทศไทยจัดงานเฉลิมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี อย่างมโหฬารตลอดปี 2525 เกิดวิกฤตการณ์รัฐธรรมนูญในคอนต้นปี 2526 นำไปสู่การยุบสภาและการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนเมษายน พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง และจัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้น ภาพพจน์ของผู้แทนราษฎรเสื่อมลง มีส่วนพัวพันเรื่องบ่อนการพนันขนาดใหญ่ รัฐบาลออกกฎหมายเก็บภาษีเพิ่มเติม ขณะเดียวกันธุรกิจการเงินเกิดความปั่นป่วนเนื่องจากความไม่ซื่อสัตย์สุจริตของนักธุรกิจการเงิน ธุรกิจการโฆษณาขยายตัวมากขึ้นอีก มีมูลค่ากว่า 3 พันล้านบาทต่อปี โดยเน้นการโฆษณาทางวิทยุและโทรทัศน์และสื่อเฉพาะกลุ่มซึ่งสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีเทคโนโลยีทางการสื่อสารใหม่ ๆ

เข้ามามากขึ้น เช่น วีดิโอ เกม การใช้คอมพิวเตอร์ในการสื่อสารและเก็บข้อมูลในสำนักงาน และธุรกิจขนาดใหญ่ และการใช้คอมพิวเตอร์ขนาดเล็ก การดำเนินงานของสื่อมวลชน เป็นองค์กรธุรกิจขนาดใหญ่ มีกิจการสื่อมวลชนหลายประเภทอยู่ในเครือเดียวกัน เช่น หนังสือพิมพ์รายวัน กับนิตยสาร สถานีโทรทัศน์กับหนังสือพิมพ์ และการดำเนินการทางธุรกิจมีลักษณะครบวงจรในตัวเอง รัฐบาลใช้สื่อมวลชนของรัฐ (วิทยุและโทรทัศน์) บ่อนข่าวสารแก่ประชาชนตลอดเวลา ที่วิบูลย์มีการถ่ายทอดข่าวและรายการของรัฐบาลอยู่เป็นประจำ และกองทัพก็ได้นำเครื่องรับโทรทัศน์ไปแจกแก่ประชาชนในบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา เพื่อให้สามารถรับข่าวสารจาก รัฐบาลได้

ในปัจจุบัน การที่รัฐได้กำหนดแนวนโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์แห่งชาติ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 จึงเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงการที่รัฐ เห็นความจำเป็น ประโยชน์และความสำคัญของการสื่อสาร เพราะหากเราพิจารณาจากคำจำกัดความของการประชาสัมพันธ์ที่ว่า "การประชาสัมพันธ์หมายความว่าความถึงการสื่อสาร เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประชาชน การประชาสัมพันธ์ถือเป็นกิจกรรมด้านนิเทศศาสตร์อย่างหนึ่ง โดยอาจจะใช้การสื่อสารรูปใดรูปหนึ่งหรือหลายรูป เป็นรูปแบบหรือวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับประชาชน"⁴² จะเห็นว่าการประชาสัมพันธ์เป็นการสื่อสารกับมวลชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีนั้นเอง

ความจริงแล้ว รัฐบาล เริ่ม เห็นความสำคัญของการประชาสัมพันธ์ก่อนกำหนด เป็นแนวนโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์แห่งชาติ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 แล้ว โดยรัฐบาลสมัยพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการประชาสัมพันธ์แห่งชาติขึ้น เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2526 โดยมี ร.ต.ท.ชาญ มนูญธรรม รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ คณะกรรมการประชาสัมพันธ์แห่งชาติ จึงได้ตั้งคณะกรรมการร่างนโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์แห่งชาติขึ้น ในเวลาต่อมา เพื่อให้ทำหน้าที่โดยตรงในการร่าง

⁴² ประมะ สตะเวทิน, หลักนิเทศศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2527), หน้า 9.

นโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์แห่งชาติร่างนโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์ฯ ได้ถูก
 ร่างขึ้นและผ่านขั้นตอนต่าง ๆ จนกระทั่งคณะรัฐมนตรีได้ลงมติเห็นชอบ เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม
 พ.ศ. 2528 และให้กระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ถือปฏิบัติและจัดทำแผนการประชาสัมพันธ์
 ระดับ กระทรวง ทบวง กรมให้สอดคล้อง เป็นแนวเดียวกันต่อไป ซึ่งถือว่าเป็นแนวนโยบาย
 และแผนการประชาสัมพันธ์แห่งชาติฉบับแรกในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย ซึ่งได้รับความ
 เห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีแล้วดังกล่าวข้างต้น อย่างไรก็ตาม ในแง่ของกฎหมายก็ยังคงมีการ
 ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการประชาสัมพันธ์แห่งชาติ พ.ศ. 2529 เมื่อวันที่ 20
 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 และระเบียบดังกล่าวได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว เมื่อวันที่
 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2529 นอกจากนี้ เพื่อให้การประชาสัมพันธ์ของชาติในส่วนที่เกี่ยวข้อง
 กับการพัฒนาสามารถดำเนินไปได้ตามแผนในทางปฏิบัติ คณะรัฐมนตรียังได้มีมติให้กำหนดแนวทาง
 การประชาสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ด้วย⁴³

4. หลักการและเหตุผลในการทำวิจัย

นอกจากความสำคัญและบทบาทของการสื่อสารที่มีต่อการพัฒนาทั้งในระดับทั่วโลก
 และในประเทศไทยตามที่ยกมาแล้วข้างต้น ยังมีเหตุผลสนับสนุนการทำวิจัยนี้อีก 3 ประการ คือ

4.1 เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร "นิเทศ-
 ศาสตร์พัฒนาการ" และความหมายของ "นิเทศศาสตร์พัฒนาการ" (Development
 Communication)

⁴³ ประมะ สตะเวทิน, "แนวนโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์แห่งชาติ,"
วารสารนิเทศศาสตร์ 7 (ภาคต้น ปีการศึกษา 2529) : 66-69.

เนื่องจากวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร "นิเทศศาสตร์พัฒนาการ" ซึ่งมีความมุ่งหมายของหลักสูตร ดังนี้ "เนื้อหาหลักสูตร เน้นด้านการวิจัย และการนำเทคโนโลยีทางการสื่อสารไปใช้ในการพัฒนา"^{44,45} และเมื่อพิจารณาความหมายของคำ "นิเทศศาสตร์พัฒนาการ" ที่ว่า

นิเทศศาสตร์พัฒนาการ คือ ศิลป์และศาสตร์ของการสื่อสารของมนุษย์ที่ประยุกต์ให้เข้ากับความเร็วของการเปลี่ยนแปลงของประเทศใดประเทศหนึ่ง และมวลชนของประเทศนั้น จากความยากจนไปสู่สภาวะการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อันจะก่อให้เกิดความเป็นไปได้ในแง่ความเสมอภาคทางสังคมมากขึ้น และเพิ่มเติมศักยภาพแห่งมนุษย์ให้สูงขึ้น⁴⁶

และนิเทศศาสตร์พัฒนาการ คือ การสื่อสารที่ทำหน้าที่ในการให้ข่าวสาร ชักจูงใจ และให้ความรู้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และขยายงานพัฒนาในขณะที่ประเทศกำลังดำเนินการพัฒนา⁴⁷

⁴⁴ ตรีณี หิรัญรักษ์, "วิวัฒนาการของการศึกษาด้านนิเทศศาสตร์ในประเทศไทย," วารสารนิเทศศาสตร์ 7 (ภาคต้น ปีการศึกษา 2529): 12.

⁴⁵ อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, "การศึกษานิเทศศาสตร์ในประเทศไทย," หน้า 79.

⁴⁶ Nora C. Quebral, "What do we mean by "development communication?,"" Reprint: International Development Review 15(2) (1973):25-28, quoted in P.R.R. Sinha, "Towards a Definition of Development Communication," in Development Communication-rhetoric and reality ed. Peter Habermann and Guy de Fontgalland (Singapore: AMIC, 1978), pp. 22-23

⁴⁷ The Academy for Educational Development, Clearing House on Development Communication (Washington, D.C.: The Office of Education, The Development Support of Bureau of the U.S. Agency for International Development, December 1980), p. 3.

ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรและความหมายดังกล่าว การวิจัยนี้จึงมุ่ง เน้นศึกษาวิจัยความสามารถของดัชนีการสื่อสารในการเป็นเกณฑ์วัดระดับการพัฒนาประเทศ ความสัมพันธ์ของการสื่อสารกับการพัฒนาประเทศและศักยภาพของการสื่อสารในการเร่งรัดพัฒนาประเทศ โดยมุ่งศึกษา เฉพาะกรณีประเทศไทย เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศไทยโดยตรง

4.2 จากการศึกษาค้นคว้าบทความทางวิชาการด้านนิเทศศาสตร์หลายฉบับสรุปความได้ว่า นิเทศศาสตร์ยังเป็นวิชาการแขนงใหม่อยู่ ยังมีทฤษฎี แนวความคิด และงานวิจัยด้านนี้อยู่จำนวนจำกัด แต่กลับปรากฏว่ามีกรณีนำนิเทศศาสตร์ไปใช้ด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน อย่างกว้างขวางและแพร่หลายทั่วโลก แม้แต่ในประเทศไทยเอง ดังตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น

นอกจากนี้ จากบทความทางวิชาการด้านนิเทศศาสตร์และด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการหลายฉบับ อาทิเช่น การศึกษานิเทศศาสตร์ในประเทศไทย⁴⁸ การใช้สื่อมวลชนเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ: ทฤษฎี งานวิจัย และข้อเสนอต่อการศึกษานิเทศศาสตร์พัฒนาการ⁴⁹ บทบาทของสถาบันการศึกษานิเทศศาสตร์กับการมองหาช่องทางใหม่⁵⁰ แนวโน้มการวิจัยทางนิเทศศาสตร์พัฒนาการในประเทศไทย⁵¹ Towards a Definition of Development Communication⁵²

⁴⁸ อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, "การศึกษานิเทศศาสตร์ในประเทศไทย," หน้า 156-196.

⁴⁹ ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ, "การใช้สื่อมวลชนเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ: ทฤษฎี งานวิจัยและข้อเสนอต่อการศึกษานิเทศศาสตร์พัฒนาการ," วารสารนิเทศศาสตร์ 6 (สิงหาคม 2528): 32-38.

⁵⁰ นันทวัน สุชาโต, "บทบาทของสถาบันการศึกษานิเทศศาสตร์กับการมองหาช่องทางใหม่," วารสารนิเทศศาสตร์ 7 (ภาคต้น ปีการศึกษา 2529): 14-17.

⁵¹ ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ, "แนวโน้มการวิจัยทางนิเทศศาสตร์พัฒนาการในประเทศไทย," เรื่องเดียวกัน, หน้า 56-65.

⁵² P.R.R. Sinha, "Towards a Definition of Development Communication," pp. 18-28.

Communication Development Indicators⁵³ เป็นต้น ได้เสนอความคิด เห็นและกระตุ้นให้มีการศึกษาวิจัยด้านนี้ให้กว้างขวาง และหลากหลายมากยิ่งขึ้น การวิจัยนี้จึงสนองตอบ คำแนะนำดังกล่าว โดยมุ่งเน้นการศึกษาวิจัยไปยังความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการพัฒนา ประเทศ ศักยภาพของการสื่อสารในการพัฒนาประเทศ และสร้างสมการเพื่ออธิบายและทำนาย ระดับการพัฒนาประเทศ ซึ่งนับ เป็นความพยายามศึกษาวิจัยในลักษณะนี้ครั้งแรก ทั้งนี้ เพื่อให้ เป็นจุดเริ่มต้นของงานวิจัยในระดับประเทศ ใน เรื่องบทบาทและความสำคัญของการสื่อสารในการ พัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทย ซึ่งจะนำไปสู่การนำวิชาการด้านนิเทศ- ศาสตร์พัฒนาการมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติมากยิ่งขึ้น

4.3 จากปัญหาการดำเนินงานของโครงการพลังงานทดแทน ซึ่งเป็นโครงการ ที่นำ เทคโนโลยีด้านพลังงานขั้นพื้นฐาน ไปประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาชนบทของประเทศไทย โครงการ ดังกล่าว เป็นโครงการภายใต้ความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา โดยรัฐบาล สหรัฐฯ ให้เงินช่วยเหลือสนับสนุนโครงการผ่านหน่วยงานยู.เอส.เอ. (United States Agency for International Development; USAID) และจากปัญหาในงานพัฒนาชนบทที่เกี่ยวข้อง⁵⁴ พบว่า ส่วนหนึ่งของปัญหาที่ทำให้การพัฒนาชนบทไม่ได้ผลเท่าที่ควร และบางครั้งสูญเปล่า เนื่อง มาจากปัญหาการสื่อสาร สื่อความเข้าใจระหว่างระดับต่าง ๆ ในหน่วยงาน และระหว่าง หน่วยงานด้วยกันเอง และที่สำคัญสื่อความ เข้าใจกับประชาชนในชนบท ทำให้การวิจัยนี้มุ่ง เน้น การศึกษาวิจัยบทบาทและความสำคัญของการสื่อสารในการพัฒนาประเทศ

⁵³ Majid Tehranian, "Communication Development Indicators," in Methods of Communication Planning ed. John Middleton and Dan J. Wedemeyer (Singapore: UNESCO, 1985), pp. 413-444.

⁵⁴ โครงการพลังงานทดแทน (The Renewable Nonconventional Energy Project, Project No. 4930304) ภายใต้เงินทุนช่วยเหลือจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ผ่านหน่วยงานยู.เอส.เอ. (USAID/Thailand), ค.ศ. 1979-1984.

จากเหตุผลทั้งสามประการดังกล่าว ประกอบกับแนวความคิดและคำแนะนำ
ของ รศ.ดร.ธนวดี บุญลือ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินการวิจัย

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. ศึกษาความเป็นไปได้ของการใช้ดัชนีการสื่อสาร เป็น เกณฑ์วัดระดับการพัฒนา
ประเทศ
2. หาความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีการสื่อสารกับดัชนีทางสังคมตัวอื่น ๆ
3. เพื่อพิสูจน์แนวความคิด/ทฤษฎีทางนิเทศศาสตร์พัฒนาการว่าด้วยศักยภาพทาง
การสื่อสารกับการเร่งรัดพัฒนา
4. สร้างรูปแบบสมการถดถอยพหุคูณเชิงเส้น เพื่ออธิบายและทำนายระดับการพัฒนา
ประเทศไทย โดยเปรียบเทียบอดีตกับปัจจุบัน

สมมติฐานในการวิจัย

1. ดัชนีการสื่อสารสามารถใช้ เป็น เกณฑ์วัดระดับการพัฒนาประเทศไทย
2. ดัชนีการสื่อสารมีความสัมพันธ์กับดัชนีทางสังคมตัวอื่น ๆ
3. ศักยภาพทางการสื่อสารมีผลต่อการ เร่งรัดพัฒนา

ข้อตกลงเบื้องต้นในการวิจัย

1. เนื่องจากยังไม่เคยปรากฏมีการสร้างรูปแบบสมการ เพื่ออธิบายและทำนายระดับ
การพัฒนาประเทศมาก่อน ในการวิจัยนี้จึง เลือกใช้รูปแบบสมการอย่างง่าย เพื่ออธิบายและ
ทำนาย แต่เนื่องจากมีตัวแปรอิสระหลายตัวจึงใช้รูปแบบสมการถดถอยพหุคูณเชิงเส้น เป็นรูปแบบ
สมการ เพื่ออธิบายและทำนายระดับการพัฒนาประเทศไทย

2. ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยข้อ 5 แม้ตัวแปรทางสังคมส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์กัน แต่เพื่อทดลองสร้างสมการฯ ดังกล่าว จึงได้อุโลมใช้ตัวแปรดังกล่าว เป็นตัวแปรอิสระในสมการฯ ดังกล่าว โดยเลือกตัวแปรที่เกณฑ์สากลถือเป็นตัวแปรที่มีส่วนในการพัฒนาประเทศ เข้าไว้ในสมการฯ และใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) คัดเลือกตัวแปรอิสระที่มีนัยสำคัญเท่านั้น เพื่อคงไว้ในสมการ⁵⁴

3. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยนี้ ได้มาจากหน่วยงานราชการ เป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ และยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เป็นข้อมูลระดับชาติของประเทศไทย โดยไม่ใช้การประมาณข้อมูล ทั้งนี้ เพื่อให้ผลการวิจัยเป็นไปตามลักษณะของข้อมูลที่มีอยู่จริง

⁵⁴ สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และ ลัดดาวัลย์ รอดมณี, เทคนิคการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์. (กรุงเทพฯ: หจก.ภาพพิมพ์, สิงหาคม 2528), หน้า 193.

4. ระดับการพัฒนาประเทศ (Degrees of National Development)

ในการวิจัยนี้หมายถึง สเกลในการวัดความมั่งคั่งในการพัฒนาประเทศ ซึ่งในที่นี้ใช้ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติตามราคาประจำปีต่อหัว (GNP at Current market price per Capita) แทน ทั้งนี้ใช้ตามเกณฑ์สากลที่ยอมรับกัน^{55,56,57,58,59,60}

ขอบเขตในการวิจัย

1. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยนี้ ใช้ข้อมูลทุติยภูมิระดับชาติ (National Secondary Data) ภายในประเทศไทยทั้งหมด

⁵⁵The World Bank, World Development Report 1987 (Washington, D.C.: Oxford University Press, 1987), p. xi.

⁵⁶W. Schramm, Mass Media and National Development, pp. 9-10.

⁵⁷Norman Hicks and Paul Streeten, "Indicators of Development....," p. 53.

⁵⁸Thomas G. Weiss, "The United Nations Conference on the Least Developed Countries: the relevance of conference diplomacy in Paris for international negotiations," International Affairs 59(4) (Autumn 1983): 650.

⁵⁹Thomas G. Weiss and Anthony Jennings, "What Are the Least Developed Countries and What Benefits may Result from the Paris Conference?," World Development 11(4) (April, 1983): 338.

⁶⁰UNCTAD secretariat, The Least Developed Countries 1984 Report (New York: United Nations Publication, 1984), p. 1.

2. ในการวิจัยนี้ เก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิระดับชาติ ย้อนหลัง เป็นระยะเวลา 10 ปี (พ.ศ. 2520-2529) ซึ่งอยู่ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 และ 5 ทั้งนี้ด้วยข้อจำกัดเรื่องความสมบูรณ์ ครบถ้วนของข้อมูลที่มีอยู่
3. งานวิจัยนี้ เป็นการ เปรียบ เทียบระดับการพัฒนาประเทศไทย โดย เปรียบ เทียบอดีตกับปัจจุบัน
4. ในการวิจัยนี้ การสร้างสมการถดถอยพหุคูณเชิง เส้น เพื่ออธิบายและทำนายระดับการพัฒนาประเทศไทย โดยใช้ความสัมพันธ์เชิง เส้น เท่านั้น
5. ในการวิจัยนี้ การทดสอบนัยสำคัญของสมการและตัวแปร ใช้การวิเคราะห์ ความแปรปรวน (ANOVA) ที่ระดับความ เชื่อมั่นร้อยละ 95

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ตัวแปรตาม แทนระดับการพัฒนาประเทศไทย มี 1 ตัว ดังนี้:-
 Y คือ ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติตามราคาประจำปีต่อหัว (Gross National Product at Current Market Price Per Capita)
2. ตัวแปรอิสระ X_i แทนดัชนีการสื่อสารและดัชนีทางสังคมตัวอื่น ๆ ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 6 ตัวคือ
 - X_1 คือ อัตราการตาย (Death Rate)
 - X_2 คือ อัตราเจริญพันธุ์ทั่วไป (General Fertility Rate)
 - X_3 คือ สัดส่วนร้อยละของประชากรที่อาศัยในเขตเมือง (Percentage of Population in Urban Area)
 - X_4 คือ อัตราส่วนนักเรียนระดับประถมศึกษาต่อประชากรวัยเรียน (Primary School Enrolment Ratio)
 - X_5 คือ สัดส่วนร้อยละของครัวเรือนที่มีเครื่องรับโทรทัศน์ต่อครัวเรือนทั้งหมด (Percentage of Households Having Television Sets per Total Households)
 - X_6 คือ สัดส่วนร้อยละของครัวเรือนที่มีเครื่องรับวิทยุ ต่อครัวเรือนทั้งหมด (Percentage of Households Having Radio Receivers per Total Households)

คำจำกัดความในการวิจัย

1. การวัด (Measurement) คือ การกำหนดค่า การอธิบายความสัมพันธ์
2. ระดับการพัฒนาประเทศ (Degrees of National Development) คือ สเกลในการวัดความมากน้อยในการพัฒนาประเทศ
3. ดัชนีการสื่อสาร คือ เครื่องชี้ระดับการสื่อสารในที่นี้ใช้อัตราส่วนร้อยละของครัวเรือนที่มีเครื่องรับโทรทัศน์ต่อครัวเรือนทั้งหมด และอัตราส่วนร้อยละครัวเรือนที่มีเครื่องรับวิทยุต่อครัวเรือนทั้งหมดแทน
4. ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติตามราคาประจำปีต่อหัว (Gross National Product at Current Market Price Per Capita) คือ มูลค่าตามราคาตลาดของผลิตภัณฑ์และบริการที่เกิดจากประชากรผู้อาศัยอยู่ในประเทศนั้น ในระยะเวลาหนึ่งปีหารด้วยจำนวนประชากรทั้งประเทศ⁶¹
5. อัตราการตาย (Death Rate) คือ สัดส่วนประชากรที่ตายต่อประชากรกลางปี 1,000 คน⁶²
6. อัตราเจริญพันธุ์ทั่วไป (General Fertility Rate) คือ จำนวนคนเกิดต่อจำนวนผู้หญิงวัยเจริญพันธุ์ (อายุ 15-44 ปี) 1,000 คน⁶³
7. อัตราส่วนประชากรที่อาศัยในเขตเมือง (Percentage of Population in Urban Area) คือ จำนวนประชากรที่อาศัยในเขตเทศบาล และสุขาภิบาล ซึ่งพิจารณาจากความหนาแน่นของประชากรพันคนต่อตารางกิโลเมตร และมีขนาดประชากรตั้งแต่ 5,000

⁶¹The World Bank, The World Bank Atlas 1987 (Washington, D.C.: The World Bank, March, 1987), p. 10.

⁶² กองศึกษาภาวะ เศรษฐกิจและ เผยแพร่การพัฒนา, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, เครื่องชี้ภาวะสังคม 2523 (กรุงเทพฯ: ไม่ปรากฏชื่อสำนักพิมพ์, 2523), หน้า 141.

⁶³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 142.

คนขึ้นไป ทหารด้วยจำนวนประชากรทั้งหมด คูณด้วย 100⁶⁴

8. อัตราส่วนนักเรียนระดับประถมศึกษาต่อประชากรวัยเรียน (Primary School Enrolment Ratio) คือ จำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษาทั้งหมด ทหารด้วยประชากรในวัยเรียนระดับเดียวกัน (อายุ 6 - 11 ปี) คูณด้วย 100⁶⁵

9. อัตราส่วนร้อยละของครัวเรือนที่มีเครื่องรับโทรทัศน์ต่อครัวเรือนทั้งหมด (Percentage of Households Having Television Sets per Total Households) คือ จำนวนครัวเรือนที่มีเครื่องรับโทรทัศน์ ทหารด้วยจำนวนครัวเรือนทั้งหมด คูณด้วย 100⁶⁶

10. อัตราส่วนร้อยละของครัวเรือนที่มีเครื่องรับวิทยุต่อครัวเรือนทั้งหมด (Percentage of Households Having Radio Receivers per Total Households) คือ จำนวนครัวเรือนที่มีเครื่องรับวิทยุ ทหารด้วยจำนวนครัวเรือนทั้งหมด คูณด้วย 100⁶⁷

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้

1. ทราบความสามารถของดัชนีการสื่อสารในการอธิบายและทำนายระดับการพัฒนาประเทศ
2. ทราบความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีการสื่อสารกับระดับการพัฒนาประเทศ
3. ทราบความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีการสื่อสารกับดัชนีทางสังคมตัวอื่น ๆ
4. เป็นการพิสูจน์แนวความคิด/ทฤษฎีทางนิเทศศาสตร์พัฒนาการว่าด้วยศักยภาพการสื่อสารกับการเร่งรัดพัฒนา
5. เป็นแนวทางให้มีการศึกษาค้นคว้าหารูปแบบสมการที่สามารถอธิบายและทำนายระดับการพัฒนาประเทศได้ดียิ่งขึ้น

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 142.

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 147.

⁶⁶ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรื, รายงานผลการสำรวจเกี่ยวกับสื่อมวลชน (วิทยุและโทรทัศน์) พ.ศ. 2527 (ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์และปีที่พิมพ์), หน้า 26.

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.